

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

KRIMINALITA DĚTÍ A MLADISTVÝCH

Kateřina Faltýnková

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina FALTÝNKOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0065P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Kriminalita dětí a mladistvých**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Kriminologická a trestněprávní charakteristika trestné činnosti mládeže
3. Vývojové trendy kriminality mládeže
4. Příčiny a podmínky protiprávních jednání mládeže
5. Struktura trestné činnosti mládeže
6. Zvláštnosti trestního řízení s důrazem na dokazování protiprávních jednání mládeže
7. Systém opatření ukládaných mládeži za protiprávní činy
8. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
2. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6.
3. CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-36-9.
4. CHMELÍK, Jan. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-488-6.
5. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
6. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
7. ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.
8. ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **20. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 8. srpna 2022

Čestné prohlášení

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **,Kriminalita dětí a mladistvých‘** vypracovala samostatně, pod dohledem vedoucího diplomové práce a za použití způsobem vědecké práci obvyklým řádně uvedených zdrojů a literatury.“*

V Plzni dne 31. března 2023

Kateřina Faltýnková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Janu Chmelíkovi, Ph.D. za jeho čas, který věnoval odbornému vedení této diplomové práce, trpělivost a cenné připomínky k jejímu zpracování. Poděkování náleží i mé rodině a přátelům, jež mi byli oporou jak po celou dobu studia, tak i při psaní této práce.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
ÚVOD	9
1 KRIMINOLOGICKÁ A TRESTNĚPRÁVNÍ CHARAKTERISTIKA TRESTNÉ ČINNOSTI MLÁDEŽE.....	11
1.1 TRESTNÁ ČINNOST OBECNĚ.....	11
1.2 TRESTNÁ ČINNOST MLÁDEŽE.....	14
1.2.1 <i>Trestněprávní charakteristika</i>	14
1.2.2 <i>Kriminologická charakteristika</i>	18
2 VÝVOJOVÉ TRENDY KRIMINALITY MLÁDEŽE	22
3 PŘÍČINY A PODMÍNKY PROTIPRÁVNÍCH JEDNÁNÍ MLÁDEŽE.....	26
3.1 PŘÍČINY ODVOZENÉ OD BIOLOGICKÉHO A PSYCHICKÉHO ZÁKLADU JAKOŽTO VNITŘNÍ FAKTOR	26
3.2 SOCIÁLNÍ VLIV JAKOŽTO VNĚJŠÍ FAKTOR.....	27
3.2.1 <i>Rodinné prostředí</i>	27
3.2.2 <i>Škola</i>	29
3.2.3 <i>Vrstevníci a volný čas</i>	30
4 STRUKTURA TRESTNÉ ČINNOSTI MLÁDEŽE	32
5 ZVLÁŠTNOSTI TRESTNÍHO ŘÍZENÍ S DŮRAZEM NA DOKAZOVÁNÍ PROTIPRÁVNÍCH JEDNÁNÍ MLÁDEŽE	34
5.1 SPECIALIZACE ORGÁNŮ ČINNÝCH V ŘÍZENÍ VE VĚCÍCH MLÁDEŽE	34
5.1.1 <i>Věcná a místní příslušnost soudu pro mládež</i>	35
5.2 OCHRANA SOUKROMÍ MLÁDEŽE	36
5.2.1 <i>Zákaz zveřejňování informací o mládeži</i>	36
5.2.2 <i>Zásada neveřejnosti jednání</i>	36
5.3 SPECIFIKA ŘÍZENÍ VE VĚCÍCH MLADISTVÝCH.....	37
5.3.1 <i>Zastoupení mladistvého</i>	39
5.3.1.1 Zastoupení zákonným zástupcem nebo opatrovníkem	39
5.3.1.2 Zastoupení právní (institut nutné obhajoby)	39
5.3.2 <i>Řízení v trestních věcech mladistvých</i>	40
5.3.2.1 <i>Opravné prostředky</i>	41
5.3.3 <i>Vazba</i>	41
5.3.3.1 <i>Nahrazení vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby</i>	42
5.3.4 <i>Zvláštní způsoby řízení (tzv. odklony)</i>	43
5.3.5 <i>Dokazování</i>	44
5.3.5.1 <i>Výslech mladistvého</i>	45
5.3.5.2 <i>Konfrontace</i>	46
5.4 SPECIFIKA ŘÍZENÍ VE VĚCÍCH DĚTÍ MLADŠÍCH PATNÁCTI LET	48
5.4.1 <i>Dokazování</i>	50
6 SYSTÉM OPATŘENÍ UKLÁDANÝCH MLÁDEŽI ZA PROTIPRÁVNÍ ČINY	53
6.1 SYSTÉM OPATŘENÍ UKLÁDANÝCH MLADISTVÝM.....	53
6.1.1 <i>Výchovná opatření</i>	53
6.1.1.1 <i>Dohled probačního úředníka</i>	54
6.1.1.2 <i>Probační program</i>	55
6.1.1.3 <i>Výchovné povinnosti a výchovná omezení</i>	55

6.1.1.4	Napomenutí s výstrahou	57
6.1.2	Ochranná opatření.....	57
6.1.2.1	Ochranné léčení.....	58
6.1.2.2	Zabezpečovací detence	59
6.1.2.3	Zabrání věci a zabrání části majetku	61
6.1.2.4	Ochranná výchova	61
6.1.3	Trestní opatření.....	62
6.1.3.1	Obecně prospěšné práce	64
6.1.3.2	Peněžité opatření a peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu	65
6.1.3.3	Propadnutí věci.....	66
6.1.3.4	Zákaz činnosti	67
6.1.3.5	Zákaz držení a chovu zvířat	68
6.1.3.6	Vyhoštění.....	69
6.1.3.7	Domácí vězení.....	70
6.1.3.8	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	70
6.1.3.9	Odnětí svobody (podmíněně odložené na zkušební dobu, podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, nepodmíněně).....	71
6.1.4	Zahlazení odsouzení.....	74
6.2	SYSTÉM OPATŘENÍ UKLÁDANÝCH DĚTEM MLADŠÍM PATNÁCTI LET	75
6.2.1	Výchovná povinnost a výchovné omezení.....	76
6.2.2	Napomenutí s výstrahou	76
6.2.3	Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče	77
6.2.4	Dohled probačního úředníka.....	77
6.2.5	Ochranná výchova	78
6.2.6	Ochranné léčení	79

ZÁVĚR..... 80

POUŽITÁ LITERATURA..... 81

KNIŽNÍ LITERATURA.....	81
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	82
PRÁVNÍ PŘEDPISY	83
JUDIKATURA.....	83
VYHLÁŠKY	84
OSTATNÍ.....	84

RESUMÉ..... 85

Seznam použitých zkratk

EU	Evropská unie
Listina základních práv a svobod	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
Řád výkonu trestu	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva o právech dítěte	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Zákon o advokacii	Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.
Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
Zákon o ústavní a ochranné výchově	Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon o výkonu trestu

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu
odnětí svobody a o změně některých
souvisejících zákonů.

ZŘS

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních
řízení soudních.

Úvod

Tématem diplomové práce je problematika kriminality dětí a mladistvých, souhrnně mládeže. Tato subkategorie kriminality vždy byla a s největší pravděpodobností i vždy bude aktuálním jevem, neboť ačkoli je možné ji určitým způsobem a za použití vhodných a adekvátních metod kontrolovat, nikdy se jí nepodaří zcela vymýtit. Je nicméně nezbytné učinit vše proto, aby pachatelé z řad mládeže trestnou činnost v budoucnu neopakovali, aby si uvědomili a pochopili špatnost svého počínání a aby se z něj současně i poučili, neboť jedině tak je možné dosáhnout jejich nápravy. Současně je zapotřebí přihlídnout k jejich zranitelnosti a nedokončenému psychosociálnímu vývoji, neboť v období dospívání ještě není ukončen proces dozrání mozku a zejména i příčinám jejich protiprávního jednání, neboť je bohužel pravidlem, že delikventní jednání pachatelů z řad mládeže je následkem negativních vlivů prostředí, v němž vyrůstají, stejně jakož i osob, které za ně mají výchovnou odpovědnost nebo které je obklopují. Od toho se odvíjí i nutnost šetrného a citlivého zacházení a přístupu k nim, jakož i nutnost zohlednění dalších individualizovaných faktorů (např. rozumová a mravní vyspělost, zdravotní stav, věk apod.).

Práce je členěna do šesti základních kapitol. První z nich poskytuje charakteristiku trestné činnosti mládeže, jednak z hlediska trestněprávního a jednak z hlediska kriminologického. Pro srovnání obsahuje rovněž stručnou charakteristiku trestné činnosti obecně, ve snaze o zachycení zvláštností, jež se vztahují zejména k osobám pachatelů z řad mládeže. Další kapitola pak zachycuje a nastiňuje vývojové trendy co do této speciální subkategorie kriminality v období od roku 2017 do roku 2022. Důvodem výběru uvedeného rozmezí byla nejen jeho aktuálnost ale především celková rekonstrukce Evidenčně-statistického systému kriminality v roce 2016, jež prakticky znemožnila porovnatelnost dat s předchozími obdobími. Třetí kapitola je věnována příčinám a podmínkám kriminality dětí a mladistvých, jakožto nezbytného prvku zkoumání k pochopení důvodů a motivů jejich delikventního jednání a tím i vytvoření adekvátních prostředků vedoucích k odstranění negativních vlivů, nápravě mládežnických pachatelů a předcházení opakovaného páchaní trestné činnosti. Na ni pak navazuje kapitola obsahující informace o struktuře trestné činnosti mládeže, včetně dotčených údajů z roku 2022. Kapitola pátá zachycuje specifika řízení, včetně dokazování, ve věcech dětí a mladistvých, kdy se trestní řízení ve věcech mladistvých a tzv. kvazi-trestní,

s ohledem na absenci trestní odpovědnosti, ve věcech dětí mladších zásadním způsobem odlišují jednak od sebe navzájem, stejně jakož i od obecné úpravy. Poslední a velmi rozsáhlá kapitola pojednává o systému opatření, jež je možné mládeži za jejich protiprávní jednání uložit.

Cílem této práce je poskytnutí určitého teoreticko-právního přehledu o kriminalitě dětí a mladistvých, zejména co se jejího aktuálního stavu týká, jakými právními předpisy a způsoby v nich uvedených je regulována, jaké jsou zvláštnosti zacházení s pachateli z řad mládeže v řízení proti nim.

1 Kriminologická a trestněprávní charakteristika trestné činnosti mládeže

1.1 Trestná činnost obecně

Podle platného českého trestního práva je základem trestní odpovědnosti spáchání trestného činu. Trestným činem se rozumí „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“, přičemž uvedeným zákonem se míní zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“)¹, v souladu se zásadou *nullum crimen sine lege*, tedy žádného zločinu bez zákona. Dále se takovým činem chápe jen čin soudně trestný, stejně jakož i pokus, příprava a formy účastenství (organizátorství, návod a pomoc ve smyslu ustanovení § 24 trestního zákoníku), pokud z jednotlivých ustanovení trestního zákoníku nevyplývá něco jiného.²

Každý trestný čin se vyznačuje základními znaky, kterými jsou protiprávnost, typové znaky tvořící tzv. skutkovou podstatu trestného činu a obecné požadavky na subjekt (tj. pachatele). Protiprávností se rozumí rozpor činu pachatele s právem z pohledu celého právního řádu, neboť trestným činem může být jediné takové jednání, jež je právním řádem nedovolené a zakázané.³ Požadavek protiprávnosti jako podmínky trestnosti vyplývá už z ústavních předpisů, z takřka obsahově totožných ustanovení čl. 2 odst. 4 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení čl. 2 odst. 3 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“) stanovujících, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“, přičemž přímý právní základ zákazů, povinností či vynucených jednání musí být upraven v zákoně.⁴ Skutková podstata trestného činu je obligatorně tvořená individuálním subjektem (tj. pachatelem), objektem (zákonem chráněnou právní hodnotou), objektivní stránkou (obligatorně tvořena jednáním, následkem a kauzálním vztahem mezi nimi) a subjektivní stránkou (obligatorně zavinění, ať

¹ NOVOTNÝ, Oto in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 91. ISBN 978-80-7552-358-7.

² Ustanovení § 111 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

³ KRATOCHVÍL, Vladimír in: KRATOCHVÍL, Vladimír a kolektiv autorů. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. s. 214. ISBN 978-80-7179-082-2.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv autorů. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Leges, 01.04.2020 [cit. 20.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

už úmyslné či nedbalostní).⁵ Pachatelem trestného činu ve smyslu ustanovení § 22 odst. 1 trestního zákona je „kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná“. Rozumí se jím, pakliže nevyplývá z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník.⁶ Obecnými požadavky na pachatele jakožto fyzickou osobu, resp. trestně odpovědného pachatele, jsou zejména dovršení zákonem stanoveného věku a přičetnost.⁷

Trestní zákoník zakotvuje v ustanovení § 14 tzv. bipartici soudně trestných deliktů, tzn. rozděluje trestné činy do dvou skupin podle jejich závažnosti: na přečiny a zločiny. Pro jejich rozdělení je zásadní forma zavinění a délka trestu odnětí svobody, která za trestný čin hrozí. Kategorie přečinů je vymezena pozitivně – jsou to jednak všechny nedbalostní trestné činy a dále ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (včetně samotné sazby pěti let). Kategorie zločinů je naopak vymezena negativně – jedná se o trestné činy, které nejsou přečiny, tj. úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby převyšuje pět let. V rámci kategorie zločinů je vymezena ještě speciální subkategorie v podobě zvlášť závažných zločinů, jimiž jsou takové úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby převyšuje deset let.⁸

Kriminalitou neboli zločinností se zabývá kriminologie. V juristickém, resp. legálním pojetí se zločinem míní jen to, co za zločin – ve smyslu trestného činu – prohlásí zákonodárce, z čehož vyplývá, že kriminalita je totožná s obsahem zvláštní části trestního zákoníku, která všechny trestné činy vyjmenovává. V sociologickém pojetí jde předně o hledání vlastního pojmu zločinu, zaměřeného na sociálně patologické jevy, ačkoli nejsou regulovány trestním právem. V zájmu vymezení hranic takového pojetí zločinu určitým vztahem k legálnímu vymezení kriminality jsou zpravidla zkoumány sociálně patologické jevy, jež souvisí s trestnou činností,

⁵ NOVOTNÝ, Oto in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 92. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁶ Ustanovení § 22 odst. 1 a § 113 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 151. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁸ DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

ať už jí předchází nebo ji výrazně podmiňují, tzn. mají charakter jedné z příčin trestného činu (např. alkoholismus, extremismus aj.).

Kriminalita je zkoumána dvěma základními přístupy: fenomenologickým a etiologickým. Fenomenologickým přístupem se rozumí popis kriminality (resp. jejích jednotlivých druhů) pomocí popisu stavu, struktury a dynamiky kriminality na základě analýzy dat získaných především z kriminálních statistik a dalších zdrojů (např. z viktimizačních výzkumů) a etiologický přístup je založen na zkoumání příčin kriminality (resp. jejích jednotlivých druhů) za účelem vysvětlení její geneze, aby ji následně bylo možné efektivně kontrolovat.⁹

Jedná se o masový, hromadný jev, jenž se skládá z mnoha prvků. Stav kriminality je zjišťován tzv. rozsahem kriminality – údaji o počtu trestných činů (včetně činů jinak trestných) na určitém území za určité období. Úrovní, resp. intenzitou kriminality se míní relativní velikost jejího výskytu (rozsah kriminality v přepočtu na počet obyvatel na vymezeném území), odráží navíc demografické vlivy. Významným ukazatelem je struktura kriminality, kterou se rozumí rozložení kriminality podle různých hledisek (např. podle druhu kriminality, věku, pohlaví pachatele, recidivy apod.). Dynamika kriminality sleduje změny v rozsahu, intenzitě a struktuře kriminality v průběhu času, tj. zda došlo k nárustu (vzestupná tendence), poklesu (sestupná tendence) či zda se neudála žádná významná změna (stagnace). V neposlední řadě mají významnou roli i prognózy (předpovědi) budoucího vývoje kriminality jakožto nástroj pro hledání účinnějších nástrojů trestní politiky a dalších preventivních strategií.¹⁰

Kriminologie chápe pod pojmem pachatele „hypotetický konstrukt vyjadřující vnitřní dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy“, tedy jakýsi soubor relativně trvalých vlastností vytvářejících se v průběhu individuálního vývoje a předurčujících schopnost adaptace na okolí, jež se určitým způsobem projevují v mezilidských a širších sociálních vztazích.¹¹

⁹ GRĚVNA, Tomáš in: GRĚVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 23 až 25. ISBN 978-80-7598-554-5.

¹⁰ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 141 až 143. ISBN 978-80-7400-732-3.

¹¹ MAREŠOVÁ, Alena in: GRĚVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 95. ISBN 978-80-7598-554-5.

1.2 Trestná činnost mládeže

1.2.1 Trestněprávní charakteristika

Pojmem mládež se většinou souhrnně míní fyzické osoby od narození do dovršení osmnácti let věku. Je vymezen dvěma skupinami, resp. dvěma věkovými kategoriemi: dětmi a mladistvými.

Dítětem se ve smyslu článku 1 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva o právech dítěte“) z roku 1989, jež pro Českou republiku vstoupilo v platnost 6. února 1991, rozumí *„každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“*. Nutno podotknout, že české trestní právo nezohledňuje případné nabytí zletilosti, respektive plné svéprávnosti, ještě před dovršením osmnácti let podle ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Totožnou věkovou hranici, převzatou z výše uvedené Úmluvy o právech dítěte, stanovuje i trestní zákoník ve svém ustanovení § 126, kdy se *„dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak“*.¹² Tato formulace evokuje k tomu, že i trestní zákoník rozlišuje v určitých případech dětské věkové kategorie, zpravidla se však jedná o obligatorní znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, který je předpokladem vyšší trestnosti pachatele. Jinými slovy, vztahuje zejména na trestné činy páchané na dětech, nikoli na trestné činy páchané dětmi. Základním rozlišením je dítě mladší osmnácti let a dítě mladší patnácti let, nicméně v některých případech lze doplnit zmíněné základní dělení konkrétněji, kdy např. u trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby ve smyslu komentovaného ustanovení § 195 je předmětem útoku v odst. 1 mimo jiné dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc, čím se míní zpravidla dítě předškolního věku a v odst. 2 písm. a) téhož ustanovení rovněž dítě mladší tří let.¹³ Případně pak lze ve stejném smyslu zmínit i věkovou kategorii novorozenečků, a to u trestného činu vraždy novorozenečného dítěte matkou dle § 142. Na trestné činy páchané dětmi nahlíží trestní zákoník spíše z hlediska trestní odpovědnosti, kdy v ustanovení § 25 stanoví, že *„kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně*

¹² HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 485. ISBN 978-80-7400-732-3.

¹³ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem k 1. 8. 2011*, ANAG, 01.09.2011 [cit. 06.02.2023] Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

odpovědný“. Stěžejní – a pro účely této diplomové práce zásadní – definici pak obsahuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), který vystupuje ve vztahu lex specialis k trestnímu zákoníku (srov. ustanovení § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). V ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) hovoří přímo o dítěti mladším patnácti let. Platí, že takovým dítětem je osoba ještě v den svých patnáctých narozenin, k dovršení patnáctého roku věku dochází až uplynutím dvacáté čtvrté hodiny onoho dne.¹⁴

Mladistvým se pak, ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozumí osoba, která dovršila patnáctý rok věku, tedy den po tomto dni, avšak nepřekročila osmnáctý rok věku, přičemž platí, že za mladistvého se považuje i pachatel, jenž spáchal protiprávní čin ještě v den svých osmnáctých narozenin. Mladistvý pachatel je již zásadně právně odpovědný.¹⁵

Rozhodující pro členění dle věkových kategorií dítěte i mladistvého je doba spáchání protiprávního činu. Doba spáchání protiprávního činu je ve smyslu ustanovení § 2 odst. 4 trestního zákona posuzována podle doby jednání, tedy doby, kdy pachatel nebo účastník konal případně byl povinen konat, jedná-li se o opomenutí, nikoli podle doby následku – jednak by se jednalo o zpětnou působnost trestního práva a jednak není vyloučeno, že mezi dobou jednání a účinkem může uplynout poměrně dlouhá doba. Obdobně je tomu tak též u přípravy a pokusu (rozhodující je okamžik, v němž bylo podniknuto poslední jednání v rámci přípravy či pokusu).¹⁶

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže terminologicky odlišuje protiprávní čin, resp. trestný čin spáchaný dítětem, jenž se nazývá „čin jinak trestný“ a protiprávní čin spáchaný mladistvým neboli „provinění“. Jedná se pouze o rozdílná označení trestného činu, nikoli o jeho samostatné kategorie. Činem jinak trestným se míní čin ve smyslu trestněprávních předpisů relativně beztrestný, byť by za jiných okolností byl trestným činem, neboť naplňuje jeho skutkovou podstatu, avšak

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 9. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 10. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁶ Tamtéž.

s ohledem na určité faktory, v tomto případě na nedostatek věku, trestným činem není. Provinění je nejen jiným označením pro trestný čin spáchaný mladistvým ale zároveň jediným, z toho důvodu se na něj nelze vztahovat dělení na přečin a zločin, resp. i zvlášť závažný zločin, jako je tomu u trestných činů dospělých pachatelů.¹⁷ Provinění se může dopustit mladistvý pachatel jedině tehdy, když bude – vedle obecných podmínek trestní odpovědnosti – naplněna i další, specifická podmínka, zakládající relativní (podmíněnou) odpovědnost, v podobě rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, tedy jistoty, že je mladistvý schopen psychicky a mentálně chápat smysl a význam svého počínání, předně tedy zda v době spáchání provinění byl schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a ovládat své jednání.¹⁸ Jedná se o dvě vzájemně se ovlivňující a celek vytvářející složky vývoje mladistvého, které nelze chápat odděleně. Je nutné posuzovat je jak ve vzájemných souvislostech, tak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých. Složka rozumového vývoje spočívá v „*postupném nabývání schopnosti pojmového myšlení, kdy je stupeň takového vývoje určován právě dosaženou úrovní pojmového myšlení*“ a má vliv zejména na schopnost rozpoznání protiprávnosti jednání. Složka mravního vývoje, do níž spadá etická a sociální zralost, spočívá v „*procesu, během něhož dochází k individuálnímu rozvoji a osvojení norem chování, které platí v daném období rozvoje společnosti*“. Mladistvý tyto normy v rámci vytváření vlastního hodnotového systému přeměňuje v osobní a morální kvality, ztotožňující se a odpovídající hodnotám společnosti, v níž žije.¹⁹ Posuzuje se, zda osoba mladistvého dosahuje takového stupně duševního vývoje, jaký je pro jeho věk obvyklý, tedy v normě.²⁰ Existuje zde vyvratitelná domněnka, že patnáctý rok věku přináší takovou úroveň rozumové a mravní vyspělosti, že mladistvý je již způsobilý rozpoznat protiprávnost činu a ovládat své jednání, ale zároveň připouští, že tomu tak vždy být nemusí, jak je uvedeno v ustanovení § 5 odst. 1 zákona o soudnictví

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 12 až 13. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁸ GALOVCOVÁ, Ingrid in: JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 575. ISBN 978-80-7502-499-2.

¹⁹ POLANSKÝ, Ivo. *Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti*. FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA. Vysoká škola finanční a správní, a. s., 2021, ročník 6 (1/2021). s. 74. ISSN 2533-4395. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forezni-vedy-2021-1.pdf>

²⁰ VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 10 až 11. ISBN 978-80-7338-079-3.

věcech mládeže.²¹ Vyvratitelnost pak spočívá v tom, že otázka nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti se posuzuje pouze v odůvodněných, reálně existujících pochybnostech podložených konkrétními zjištěními, především ve snaze, aby nedocházelo ke zneužívání tohoto institutu, jak judikoval ve svém usnesení Nejvyšší soud. Tyto pochybnosti pak musí vycházet „ze zhodnocení dosavadního chování mladistvého, poměrů, v nichž vyrůstal, chování a úrovně osob, s nimiž se obvykle stýkal a které na něj měly vliv“ a dále též z „okolností, za nichž byl čin spáchán, přičemž významná je též povaha a způsob spáchání trestného činu, jenž je v takovém jednání spatřován“.²² Úroveň rozumové a mravní vyspělosti je posuzována prostřednictvím znaleckých posudků, zejména proto, že případná laická úvaha soudu nezaložená na odborných vědomostech by nebyla dostačující ke zjištění objektivní pravdy.²³ Ustanovení § 58 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže konkrétně stanoví, že „k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii“.²⁴ K tomuto složení se přistoupilo poté, co se ukázalo, že posudek původně dvou znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii byl, vyjma jiných vyvstalých problémů, značně nedostatečný co do jednoznačnosti a jednotnosti závěrů těchto znalců. V praxi pak docházelo k dodatečnému přibrání znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii, aby posoudil úroveň zralosti mladistvého a psychiatři pak v posudku přehodnocovali původní závěry. Zákonodárce na tyto poznatky; v zájmu o zajištění lepšího a komplexnějšího posouzení osobnosti mladistvého z hlediska aktuálního duševního stavu nejen po stránce psychiatrické, nýbrž i psychologické, majícího zásadní význam pro správné rozhodnutí v trestní věci; reagoval a novelizací (novela provedená zákonem č. 40/2009 Sb., s účinností od 1. ledna 2010) stanovil právě současné složení požadovaných znalců. Zatímco znalec psychiatr zkoumá a vyjadřuje se k rozpoznávacím a určovacím schopnostem výlučně v medicínském

²¹ POLANSKÝ, Ivo. *Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti. FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA*. Vysoká škola finanční a správní, a. s., 2021, ročník 6 (1/2021). s. 70. ISSN 2533-4395. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forezni-vedy-2021-1.pdf>

²² Usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 1383/2015 ze dne 24. listopadu 2015.

²³ JELÍNEK, Jiří a kolektiv autorů. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Leges, 01.06.2018 [cit. 17.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

²⁴ Ustanovení § 58 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

kontextu, znalec psycholog se zaměřuje na jeho osobnostní rysy, inteligenci, otázky související se způsobem a úrovní jeho myšlení a rovněž na mentální věk, který vyjadřuje jeho celkovou vyspělost. Rozumová a mravní vyspělost se posuzuje jednak z hlediska časového, tedy jaká byla v době spáchání činu a rovněž vždy pro konkrétní skutkovou podstatu provinění, nikoli obecně pro veškerou trestnou činnost. Jestliže spáchal takových činů více, posuzuje se každá skutková podstata zvlášť.²⁵ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zná i pojem „trestný čin“, ten je však využíván v situacích, kdy mladistvý páchá trestnou činnost i po dovršení osmnácti let věku a jedná tak v souběhu s proviněním, přičemž se v rámci jednoho trestního řízení budou projednávat jednak provinění a jednak trestné činy téhož pachatele.²⁶

1.2.2 Kriminologická charakteristika

Kriminologie používá v souvislosti s trestnou činností mládeže termín delikvence. V užším smyslu se delikvencí míní pouze případy kriminality mládeže, do dochází ke spáchání činu jinak trestného dítětem či provinění mladistvým. V širším smyslu lze za delikventní považovat i jednání, která díky nízké společenské škodlivosti nejsou trestným činem, ale zároveň svými znaky odpovídají či se podobají formálním znakům trestných činů (typicky se jedná o přestupky).²⁷ Pod pojem „delikvence“ lze zahrnout též „prekriminalitu“, termín označující činy jinak trestné a tzv. „predelikvenci“. Predelikventním chováním se míní takové způsoby rizikového chování, jež mohou časem přerůst v různé projevy trestné činnosti, lze pod něj podřadit např. záškoláctví, útěky z domova, různé projevy šikany apod.²⁸

Kriminologie používá členění kategorií dětských pachatelů v podobě dětí předškolního věku, mladšího školního věku a staršího školního věku, přičemž se jedná o takové věkové období, kdy mohou spáchat pouze „čin jinak trestný“.²⁹

²⁵ JELÍNEK, Jiří a kolektiv autorů. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Leges, 01.06.2018 [cit. 17.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 2 [Vymezení některých pojmů] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁷ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 277. ISBN 978-80-7400-732-3.

²⁸ FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 15. ISBN 978-80-7380-521-0.

²⁹ VEČERKA, Kazimír in: GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 485. ISBN 978-80-7598-554-5.

Věková hranice dětí předškolního věku je od narození do šesti let, dětí mladšího školního věku pak v rozmezí sedmi až jedenácti let a dětí staršího školního věku mezi dvanáctým a čtrnáctým rokem. Pro potřeby kriminologie bývají příslušníci těchto kategorií označováni jako „nezletilci“ či „nezletilí“. Osoby starší patnácti let, avšak zároveň mladší osmnácti let, jsou – shodně s trestněprávní charakteristikou – označovány jako „mladiství“.³⁰ Významným, ryze kriminologickým pojmem je dále „mladý dospělý“, tj. osoba, která již dovršila osmnáctý rok věku, ale současně není starší dvaceti čtyř let. Trestní zákoník ani zákon o soudnictví ve věcech mládeže s tímto pojmem nepracují, byť trestní zákoník zakotvuje obdobnou myšlenku v podobě „věku blízkého věku mladistvých“, respektive spáchání trestného činu v tomto věku jakožto jednu z polehčujících okolností, s tím rozdílem, že současná soudní praxe přiznává tuto polehčující okolnost osmnáctiletým, eventuálně devatenáctiletým až dvacetiletým pachatelům.³¹ „Mladý dospělý“ má v systému trestního práva poněkud specifické postavení, což se odráží i v přístupu k němu. Přestože je již zásadně vnímán jako dospělý, existuje možnost, především v oblasti sankcí, zmírnění jeho postavení a za určitých okolností na něj lze aplikovat speciální úpravu pro mladistvé.³²

Pachatele z řad mládeže lze typologicky rozdělit na skupinu delikventních jedinců, u nichž je spáchání protiprávního činu spíše ojedinělým jevem – dopouští se ho ze zvědavosti, touhy po dobrodružství apod. a na skupinu chronických pachatelů – jedinců, jež se delikventního jednání dopouští opakovaně, jsou často policejně registrováni a často se vůči nim uplatňují formální sociální intervence. Tito jedinci se zahajují páchání trestné činnosti již v raném věku, dopouštějí se častěji, vedle méně závažné kriminality, závažnějších forem trestné činnosti a zůstávají pachateli po celý život.³³

³⁰ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 223. ISBN 978-80-7380-389-6.

³¹ VEČERKA, Kazimír in: GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 485 až 486. ISBN 978-80-7598-554-5.

³² HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 278. ISBN 978-80-7400-732-3.

³³ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 296. ISBN 978-80-7400-732-3.

Kriminalita mládeže má jisté specifické rysy, kterými jsou především nedostatečná plánovitost přípravy trestného činu, o čemž svědčí nahodilost míst, použití nevhodných nástrojů jednak k získání a jednak také k ukrytí „kořisti“, nevhodné načasování či nedokonalé konspirace a zahlazení stop; neadekvátnost jednání, kdy se pokouší o jakousi revoltu proti světu dospělých, snaží se své jednání racionalizovat tím, že si namlouvají, ať už vědomě či nevědomky, že jejich důvody ke spáchání trestné činy jsou jiné, než jaké jsou ve skutečnosti a rovněž neschopnost odložit uspokojení potřeb na pozdější dobu nebo se některých potřeb vzdát. Mládežnickí pachatelé navíc velmi často používají neadekvátní, až přímo hrubé násilí, jak vůči věcem, tak i vůči osobám. Pohnutkami mohou být nejistota, kterou se snaží přehlušit právě bezúčelnou agresí, snaha potvrdit si své schopnosti či se prosadit, snaha přinutit jinou osobu, aby je poslouchala či se jich dokonce bála, touha zažít dobrodružství či získat uznání ve vrstevnické skupině.³⁴ Z kriminologických výzkumů dále vyplývá, že pro kriminalitu mládeže je typická vysoká míra latence (jedná-li se o méně závažné, takřka bagatelní formy kriminality, kdy je takové porušování práva považováno za normální, vývojově podmíněný jev), že se na ní podílejí ve výrazně větší míře chlapci než dívky a že zastoupení pachatel z řad etnických minorit je neúměrná jejich celkovému zastoupení ve společnosti.³⁵

Mladí pachatelé nezřídka páchají svou trestnou činnost ve skupinách, nebo aspoň ve dvojicích. Takové delikventní skupiny mají podobu spíše skupinové soudržnosti vrstevníků, kteří se znají z místa bydliště, ze školy, z volnočasových aktivit apod., zpravidla tak nebývají organizované a nemívají ani propracovanou hierarchickou strukturu.³⁶ Skupina poskytuje rovněž jistou anonymitu (jedinec se dopustí delikventního jednání ve skupině, ačkoli sám by nic takového neudělal).³⁷

Typický je pro kriminalitu mládeže tzv. epizodický charakter. Delikventní chování je ve většině případů spjato s časově ohraničeným obdobím dětství

³⁴ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 489 až 491. ISBN 978-80-7598-554-5.

³⁵ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 284 až 286. ISBN 978-80-7400-732-3.

³⁶ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 493. ISBN 978-80-7598-554-5.

³⁷ FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 30. ISBN 978-80-7380-521-0.

a dospívání a s tím souvisejícím psychickým a sociálním vývojem. S přibývajícím věkem a následným dosažením dospělosti pak mnohdy odezní až zcela vymizí.³⁸

³⁸ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 290. ISBN 978-80-7400-732-3.

2 Vývojové trendy kriminality mládeže

Ke zhodnocení vývojových trendů kriminality mládeže pro účely této diplomové práce je významným rok 2017, jenž byl určen jako rok počáteční, zejména z toho důvodu, že v roce 2016 došlo k celkové rekonstrukci Evidenčně-statistického systému kriminality a tím k velmi výrazným změnám, zejména co do počítání věku pachatelů. Od tohoto roku je věk počítán od data narození k datu spáchání trestné činnosti (tj. k datu spáchání provinění či činu jinak trestného), což představuje výraznou změnu oproti předešlému způsobu, kdy se věk počítal od data narození do doby vznesení obvinění. Tato změna se projevila posunem věku směrem k nižším věkovým kategoriím, čímž došlo ke zdánlivému nárůstu trestné činnosti nižších věkových kategorií. Proto nejsou počty před rokem 2017 srovnatelné s předchozím obdobím.³⁹

Změna se mimo jiné dotkla rovněž i vykazování stíhaných osob. Zatímco dříve byla konkrétní osoba evidována jako stíhaná pouze za nejzávažnější trestný čin (tj. provinění či čin jinak trestný), v současné době je evidována za všechny, jež spáchala, vinou čehož mohou vznikat duplicity a celkový počet.⁴⁰ Stíhané osoby nicméně nejsou součástí policejních statistik o počtech skutků a škodách, z nichž je pro účely této práce vycházeno.

Opomenout nelze v tomto smyslu ani účinky novely k trestnímu zákoníku z roku 2020 (tj. zákona č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony), jež zvýšila hranice škody a prospěchu trestného činu, což zapříčinilo pokles registrovaných skutků u novelizací dotčených trestných činů a tím se znemožnilo jejich srovnání s předchozími obdobími.⁴¹

³⁹ Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2022: Poznámka*. Policie.cz [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx>

⁴⁰ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 160. ISBN 978-80-7400-732-3.

⁴¹ Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2022: Poznámka*. Policie.cz [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx>; čl. 1 odst. 19 zákona č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

V období mezi léty 2017 až 2022 spáchala subkategorie mládeže celkem 18 357 protiprávních skutků, což činí cca 1,7 % z celkové kriminality; z toho 11 519 provinění spáchaných mladistvými pachateli a 6 838 činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let. Nejznamenatelnější pokles kriminality páchané mládeží u uvedeném období se udál v roce 2021 a naopak nejcitelnější nárůst přísluší roku 2019 (viz tabulka).

Počet skutků spáchaných mládeží v letech 2017–2022				
(bez dodatečně objasněných)				
	spácháno celkem	spácháno mládeží (zaokrouhlené procento z celkového počtu spáchaných skutků)	spácháno mladistvými (15 až 17 let)	spácháno dětmi (1 až 14 let)
2017	202 303	3 202 (cca 1,6 %)	2 140	1 062
2018	192 405	3 260 (cca 1,7 %)	2 138	1 122
2019	199 221	3 503 (cca 1,8 %)	2 163	1 340
2020	165 525	2 886 (cca 1,7 %)	1 817	1 069
2021	153 233	2 535 (cca 1,7 %)	1 563	972
2022	181 991	2 971 (cca 1,6 %)	1 698	1 273
období od 2017 do 2022	1 094 678	18 357 (cca 1,7 %)	11 519	6 838
Zdroj: Policejní statistiky z let 2017 až 2022 (vlastní zpracování). Dostupné z: https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx				

V prvenství co do struktury kriminality se střídá kriminalita majetková (2017) a ostatní kriminalita (2018 až 2021). Přestože však byla v roce 2017 majetková kriminalita zastoupená nejvíce, v následujících letech ustoupila kriminalitě ostatní a kriminalitě násilné, a to až do roku 2022.

Co do konkrétních skutků v uvedených oblastech, nejvyšší zastoupení mají v uvedeném období:

- v úseku ostatní kriminality souhrnně: sprejerství, maření výkonu úředního rozhodnutí, výtržnictví a zejména pak nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného;
- v úseku majetkové kriminality souhrnně krádeže vloupáním (krádež vloupáním do ostatních objektů), krádeže prosté (krádeže v jiných objektech, krádeže motorových vozidel dvoustopých a krádeže jiné na osobách), poškozování cizí věci a v roce 2021 významně též neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku;
- v úseku násilné kriminality souhrnně úmyslné ublížení na zdraví, loupež, vydírání a nebezpečné vyhrožování;
- v úseku mravnostní kriminality souhrnně zejména pohlavní zneužívání ostatní, ostatní mravnostní trestné činy a znásilnění;
- v úseku hospodářské kriminality pak souhrnně neoprávněné držení platebního prostředku (leč souvisí spíše s majetkovou trestnou činností), poškození a zneužití záznamu na nosiči informací a podvod.

V roce 2017 a 2018 byl zaznamenán nárůst zneužívání omamných a psychotropních látek, jednak z hlediska mladistvých uživatelů a jednak též z hlediska mladistvých distributorů, přičemž převládal zejména o marihuanu a metamfetamin. S tím souměrně narůstá protiprávní činnost za účelem jejich opatření, nejčastěji se v tomto ohledu jedná o krádeže prosté, krádeže vloupáním, loupeže a podvody. V roce 2020 byl nárůst zaznamenán pouze u problematiky maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní. Jak již bylo zmíněno, v roce 2021 došlo k poklesu kriminality páchané mládeží, zejména v oblasti hospodářské kriminality (až o 62 %) a u krádeží prostých (o 31,7 %), přičemž nárůst se týkal především problematiky pohlavního zneužití (v sekci „ostatní“) a úmyslného ublížení na zdraví.

Co zůstává v každém roce takřka neměnné je velká aktivita mládeže v kyberprostoru. Děti a mladiství jsou velmi důvěřiví co se online prostředí týká a plně si neuvědomují rizika s tím spojená. Mládež tedy často zasílá své intimní fotografie, zakládá si v brzkém věku profily na sociálních sítích (v průměru již od devíti let, přestože věkové omezení bývá zpravidla na hranici třinácti let), účastní

se na negativním trendu kyber šikany (tzn. útočí na osoby neoblíbené v kolektivu, ať už jsou těmito osobami spolužáci či učitelé) a bohužel se nezřídka stává v důsledku přílišné otevřenosti, důvěry a sdělování informací cizím osobám snadnou obětí vydírání či sexuálního nátlaku. Vlivem aktivity dětí a mladistvých v kyberprostoru jakožto nedílné součástí životního stylu typického pro jejich věkovou skupinu pak úzce souvisí rostoucí tendence počtu kriminálních deliktů páchaných prostřednictvím sociálních sítí. Zejména letech 2020 a 2021 zapříčinila uvedený nárůst dlouhotrvající striktní vládní omezení v souvislosti s pandemií Covid-19, kdy značná část této populace, z důvodů online výuky, nemožnosti osobně se scházet a z přebytku volného času nikterak nekontrolovaného rodiči ani školou, trávila v kyberprostoru ještě větší množství času a páchala v něm trestnou činnost.⁴²

⁴² Ministerstvo vnitra České republiky. *Zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky*, pro roky 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>

3 Příčiny a podmínky protiprávních jednání mládeže

Příčiny a podmínky kriminality jsou zahrnuty v jednotlivých biologicky, psychologicky a sociálně orientovaných teoriích vysvětlujících etiologii kriminality obecně. Při zjišťování příčin kriminality mládeže je zapotřebí brát v potaz konkrétní dispozice jednotlivce, které mohou výrazně ovlivnit socializační proces a další faktory hrající roli v průběhu jeho psychosociálního zrání. Tyto faktory nepůsobí izolovaně nýbrž ve vzájemných interakcích, čímž dochází ke kvalitativnímu ovlivňování socializace každého dítěte, jak v pozitivním smyslu, tak i ve směru k delikvenci.⁴³

Na vzniku a rozvoji delikventního chování mládeže se podílí mnoho faktorů. Mnohé z nich jsou shodné s příčinami trestné činnosti u dospělých pachatelů, avšak vzhledem k věku pachatelů z řad mládeže se objevují i příčiny specifické, neboť psychosociální vývoj je současně ovlivňován neurobiologickým vývojem mozku a v období dospívání ještě není ukončen proces dozrání mozku, s nímž se zlepšují poznávací a exekuční funkce mozku – existují tak rozdíly mezi fungováním mozku dospívajících a dospělých osob.⁴⁴

3.1 Příčiny odvozené od biologického a psychického základu jakožto vnitřní faktor

Každý jedinec se rodí s určitými dispozicemi, které zpravidla nejsou samy o sobě dobré ani špatné, ale nutno podotknout, že některé z nich jsou rizikovější než jiné a jejich pozitivní modifikace je tak obtížnější. Kromě vrozených osobnostních dispozic mohou dispozice k neadekvátnímu chování pramenit i z různých poruch a poškození mozku (způsobených porodními komplikacemi, úrazy apod.) či z poruch reaktivity autonomního nervového systému.

Další z příčin může být také vyřazení vrstevníků s odlišnostmi či anomáliemi poznamenávajícími vzhled či zdravotní stav jedince, kdy dochází jednak k vyřazování invalidního jedince z činností typických pro jeho vrstevníky, tak i k vytlačování na okraj skupiny a nezřídka též k zesměšňování pro jeho

⁴³ FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 42. ISBN 978-80-7380-521-0.

⁴⁴ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 294. ISBN 978-80-7400-732-3.

fyzickou vadu, což vede k frustraci potřeb těchto jedinců přerůstajících do různých druhů neadekvátního jednání.

Významnou roli dále zastává rozdílná reakce na alkohol a drogy, což je záležitost ryze individuální, kdy záleží na vybavení organismu vhodnými protilátkami. Mladí jedinci ještě neznají svou reakci na tyto látky a tudíž neočekávají, že jejich vliv vyřadí kontrolní mechanismy jejich chování. Za nejnebezpečnější biologicky podmíněnou reakci je považována agresivita.

Za jednu ze základních příčin je považován faktor akcelerace neboli urychlené biologické zrání. To se dostává do výrazného střetu s psychickou a sociální nezralostí jedince, kdy přestává být schopen adekvátně využívat fyzickou sílu a tlumit své potřeby.

V neposlední řadě do značné míry ovlivňují jednání mládeže psychické charakteristiky, jako jsou temperament (v zásadě neměnná složka osobnosti), motivace k jednání (systém hybných sil chování jedince) a inteligence (obecná rozumová schopnost). Kriminologické výzkumy ukazují, že delikventi mají v průměru častěji nižší intelektovou kapacitu a jako takoví jsou navíc náchylnější ke svedení k trestné činnosti a rovněž častěji řeší náročné situace společensky nepřijatelným způsobem, neboť je tato jejich schopnost omezena.⁴⁵

3.2 Sociální vliv jakožto vnější faktor

Vývoj osobnosti mladých jedinců probíhá v určitém sociálním mnohohrstevnatém kontextu, který je formuje, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Přestože stejné sociální prostředí nemusí nutně stejně působit na všechny jedince, kteří jsou mu vystaveni, některé vlivy sociálního prostředí jsou z kriminologického pohledu považovány za výrazně kriminogenní.⁴⁶

3.2.1 Rodinné prostředí

Negativní projevy mladých jedinců nepochybně úzce souvisí s poruchami rodinného prostředí, v němž žije. Nestabilní rodinné zázemí – rodina jako celek i působení jednotlivých členů – vytváří rizikové předpoklady kriminální kariéry

⁴⁵ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 497 až 498. ISBN 978-80-7598-554-5.

⁴⁶ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 498. ISBN 978-80-7598-554-5.

dítěte. Charakter rodinného zázemí do jisté míry určuje způsob jeho vzniku, tj. připravenost, resp. nepřipravenost na rodičovství, zejména u velmi mladých partnerů po velmi krátké známosti, jež vede k neplánovanému těhotenství a nezdědka bohužel i k nechtěnému dítěti. Nechtěné dítě je ovlivňováno již v prenatálním vývoji duševní nepohodou a stresem matky a po porodu vyrůstá často v neklidném a nestabilizovaném prostředí. Takové rodiny mají buď podobu dlouhodobého konfliktního soužití rodičů, nebo se většinou brzy rozpadají a dítě pak vyrůstá v neúplné rodině, kde pociťuje nepřítomnost rodiče. Absence mužského či ženského vzoru je spojována s neadekvátním sociálním vývojem mladého člověka, neboť zbylý přítomný rodič obvykle nedokáže plnohodnotně suplovat roli chybějící rodičovské postavy. Dítě se pak může stát přítěží, ať už materiální (alimentační povinnost), psychickou (např. pocit zkaženého života rodiče) či sociální (obtížné navázání nového partnerského vztahu a izolace od okolí) a dostává se do role nemilovaného, odstrkovaného a přehlíženého potomka, který se na sebe snaží strhnout pozornost.

Oproti nechtěnému dítěti je druhým extrémem dítě nezdravě ochraňované, hýčkané a emočně přetěžované. Není výjimkou, že takové dítě slouží jako prostředek citového vydírání druhého partnera. Na rozdíl od případu nechtěného dítěte se toto snaží vymanit ze superprotektivního vlivu rodiče. Společným ukazatelem obou variant jsou obdobné projevy navenek. Děti zlobí, provokují a stávají se stěží výchovně zvládnutelnými.

Jak v rodinách, které podlehly formálnímu rozpadu tak i v rodinách poznamenaných konflikty a spory dochází k situacím, kdy se rodiče v rámci manifestace svých nepřátelských postojů vůči partnerovi snaží získat dítě na svou stranu, čehož se takové dítě brzy naučí využívat ke svým egoistickým cílům. Na jedné straně rodiče podléhají v jeho rozmarech, výchovně nezasahují, tolerují jeho asocialitu, na straně druhé, pokud se jim nepodaří získat si jej na svou stranu, dítě neúměrně trestají a citově trýzní.

Rovněž příchod nového partnera do rodiny může mít kritické následky, obzvláště v případech, kdy se tím rodinné zázemí výrazně zhorší. Pakliže se bude dítě cítit takovou změnou ohroženo, může jednat provokativně, zkratkovitě a negativisticky.

Počátkům kriminálních činů často předchází výchovné zanedbání. To může vyplývat jak z nedostatku času (např. přílišnou společenskou angažovaností či „přepřacovaností“ rodičů), tak ze zjevného nedocení rodičovských povinností. Ti z rodičů, kteří si své výchovné chyby uvědomují, si mnohdy kompenzují pocity viny neúměrným hmotným zabezpečením dítěte, které tak trpí nedostatkem pozornosti a strádá z citového hlediska, ale zároveň má tendenci přeceňovat vlastnictví hmotných statků jakožto měřítko své hodnoty. Výrazný ekonomický nadbytek může dodávat mladému jedinci pocit nedotknutelnosti a nestíhatelnosti, což může vyústit v trestnou činnost, různé typy závislosti nebo jiné sociálně patologické jevy.

Příčinou delikvence u mladých jedinců bývá i ekonomická úroveň jejich rodin. Záporné charakteristiky rodičů vedou k jejich nezaměstnanosti a závislosti na státní podpoře, čímž se výrazně zvyšuje tolerance k – především majetkové – trestné činnosti. Svou roli sehrává i velikost životního prostoru, resp. jeho stísněnost, jež ústí v tzv. teritoriální agresi a projevuje se pácháním zejména násilných deliktů.

Opomenout nelze ani zátěžové sociálně patologické jevy vyskytující se v orientační rodině mladého pachatele. Míní se tím zejména alkoholismus, toxikomanie či promiskuitní až prostituční jednání členů nejbližší rodiny. V takových rodinách se pak vyskytují kriminálně závadové osoby a osoby se záporným postojem k práci a příživnickým životním stylem. Děti často nejsou zajištěny základní životní potřeby (dostatek jídla, ošacení atd.). Projevuje se i nízká vzdělanostní úroveň.⁴⁷

3.2.2 Škola

Předškolní zařízení a škola zasahují významným způsobem do výchovy dětí a mladistvých. Ačkoli tato zařízení mohou působit pozitivně, za předpokladu, že překonávání nevhodných životních postojů jedince bude prováděno pozvolnou, chápavou a povzbuzující pedagogickou prací, zpravidla dochází k negativnímu působení, kdy jsou děti z nevhodného sociálního zázemí, jež zpravidla vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni a odlišují se svou nekázní, nedostatečnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou

⁴⁷ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 498 až 502. ISBN 978-80-7598-554-5.

slovní zásobou, netolerantním přístupem ke spolužákům apod., učitelé podvědomě interpretovány jako zlé, bývají často sankcionovány a vytlačovány na okraj třídy a klasifikovány špatnými hodnoceními. Tím dochází k takzvané stigmatizaci – trvalému, špatně změnitelnému zařazení jedince do určité negativně hodnocené kategorie žáků. Tito žáci pak, vinou frustrujícího prostředí školského zařízení, napjaté atmosféry mezi nimi, učiteli a spolužáky a problémům se zvládnutím učiva, tíhnou k záškoláctví, jež výrazně často vede k nastoupení kriminální kariéry.⁴⁸

3.2.3 Vrstevníci a volný čas

Jedinci prožívající neradostný život v rodině i ve škole mnohdy hledají útočiště mezi obdobně zasaženými vrstevníky, které vnímají jako – mnohdy negativní – oporu ve snaze o emancipaci z rodiny a školy a společně tvoří závadovou partu. Pachatelé z řad mládeže se tedy nejčastěji pohybují mezi vrstevníky s asociálními charakteristikami. Přijetí do těchto delikventních skupin není nijak obtížné, pakliže se jedinec potýká s určitými sociálními problémy, akceptuje stanovenou hierarchickou strukturu skupiny a projevuje dostatečnou nepřizpůsobivost k mravním či právním normám nebo obecně přijímaným společenským zvyklostem. Nebezpečí negativního vývoje mladých jedinců, včetně těch, jejichž výchovný probíhal takřka bezkonfliktně, může představovat i opakované odmítání snahy být akceptován pozitivní skupinou. Rizikovým faktorem může být jednak nepřijetí do pozitivní vrstevnické skupiny, a především vyloučení z ní, přičemž takové odmítavé jednání podstatně zvyšuje sociální izolaci jedince, zhoršuje podmínky pro jeho vhodné zařazení do společnosti a tím narůstá nebezpečí asociálního vývoje.

Svůj význam, především pro osoby s intelektovým deficitem, má i špatně, nevhodně prožívaný volný čas, kterého mají jedinci ohrožení delikvencí více než jejich nedelikventní vrstevníci. Dominuje v něm pocit nudy, jenž vede ke snahám zahnat jej nějakým okamžitým intelektově nenáročným nápadem nevyžadujícím delší snažení a obsahující prvek dobrodružství či soutěže.⁴⁹ Ve volném čase tak vznikají příležitosti a kontakty, jež mohou zvýšit pravděpodobnost delikventního jednání dětí. S trávením volného času souvisí též výrazné změny životního stylu

⁴⁸ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 502 až 503. ISBN 978-80-7598-554-5.

⁴⁹ VEČERKA, Kazimír in: GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 503 až 505. ISBN 978-80-7598-554-5.

mládeže a jejich inklinace k moderním technologiím, sociálním sítím a hraním počítačových her. Zejména patologické hraní počítačových her s prvky násilí zvyšuje fyzické agresivní chování mládeže, zpravidla mezi chlapci, a v jeho důsledku dítě zanedbává důležité aktivity (např. studium). Není neobvyklé, že pokusy tento problém řešit nejsou dětem po vůli a dochází z jejich strany k agresivním reakcím.⁵⁰

Vyjma výše uvedeného jsou jako další příčiny uváděny neadekvátní užití formálních sociálních intervencí – jejich neodpovídajícímu nadužívání, zejména institucionálních forem opatření či sankcí; dostatek příležitostí a společenské a demografické změny a posuny hodnotových orientací (jak celé společnosti, tak i subkultury mládeže).⁵¹

⁵⁰ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 294 až 295. ISBN 978-80-7400-732-3.

⁵¹ HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 292 až 293. ISBN 978-80-7400-732-3.

4 Struktura trestné činnosti mládeže

Struktura kriminality vychází především ze statistických údajů shromažďovaných a zpracovávaných příslušnými oficiálními institucemi zabývajícími se trestnou činností. Takovými jsou policie, státní zastupitelství a soudy. Informace z těchto statistik pak nejsou směrodatné co do zjištění skutečné kriminality, nýbrž pouze o té části, jež už vyšla najevo, ať už vlastní činností policejního orgánu či oznámením, tzn. byla těmito institucemi, zejména Policií České republiky, registrována a zaevidována.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.1.2, pro kriminalitu mládeže je typická vysoká míra latence. Latentní kriminalita představuje „*rozdíl mezi skutečnou kriminalitou a kriminalitou registrovanou*“. Jedná se o kriminalitu skrytou, nezachycenou, neevidovanou. Co se kriminality mládeže ve statistických údajích týká, úzce souvisí s objasněností registrovaných skutků, resp. jejich objasněnost je nedílnou součástí. Objasněností se míní „*počet registrovaných trestných činů (skutků), u kterých byl policií odhalen pachatel, případně pachatelé, bez ohledu na to, zda byl poté trestně stíhán.*“⁵² Znamená to tedy, že aby bylo zřejmé, že se určitých činů dopustily děti mladší patnácti let nebo mladiství, musí být dojit k objasnění registrovaných skutků a tím ke zjištění údajů o jejich pachatelích, zejména jejich věku.

Strukturou kriminality se míní rozložení kriminality podle různých hledisek (viz kapitola 1.1). Policejní statistiky (pro účely této práce o počtech skutků a škodách) zachycují počty registrovaných a z nich objasněných skutků (jednak v celých číslech a jednak v procentech), včetně těch objasněných dodatečně (tzn. registrovaných v některém z předchozích období, avšak objasněných až v období předmětném), to vše shrnuto v celkové objasněnosti (součet objasněných a dodatečně objasněných skutků); a to vždy za kalendářní rok (od 1. ledna do 31. prosince příslušného roku). Pro přehlednost lze uvedené vložit do následující osy: *registrováno* → *objasněno* (tj. *registrováno* → *z toho objasněno*) → *objasněno dodatečně* → *objasněno celkem*.

⁵² HULMÁKOVÁ, Jana in: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. s. 144 až 147. ISBN 978-80-7400-732-3.

Samotné spáchání třídí co do pachatele, tj. spácháno nezletilými (1 až 14 let), mladistvými (15 až 17 let), dětmi (1 až 17 let, nicméně nejedná se o součet činů spáchaných nezletilými a mladistvými s ohledem na skutečnost, že jeden skutek mohou spáchat oba a tím pádem by byl započítán duplicitně), opakovaně trestanými osobami (tj. recidivisty) a cizinci; i určitého způsobu, tj. spácháno pod vlivem a spácháno pod vlivem alkoholu.

Trestná činnost, resp. jednotlivé konkrétní skutky, jsou znázorněny ve velmi detailně strukturované takticko-statistické klasifikaci. Souhrnně jsou pak řazeny pod násilnou kriminalitu (z toho zvlášť vraždy), mravnostní kriminalitu, majetkovou kriminalitu (dělenou zvlášť na krádeže vloupáním, krádeže prosté a ostatní majetkovou kriminalitu), ostatní kriminalitu, zbývající kriminalitu, hospodářskou kriminalitu, a nakonec vojenské a protiústavní činy; přičemž kriminalita násilná, mravnostní, majetková a ostatní společně tvoří tzv. obecnou kriminalitu.

Počet skutků spáchaných mládeží podle druhů kriminality v období od 1. ledna do 31. prosince 2022			
(bez dodatečně objasněných)			
druh kriminality	z toho:	děti (1 až 14 let)	mladiství (15 až 17 let)
násilná	vraždy	3	4
	ostatní násilná kriminalita	266	347
	<i>násilná kriminalita celkem</i>	269	351
mravnostní		219	217
majetková	krádeže vloupáním	75	139
	krádeže prosté	146	287
	ostatní majetková kriminalita	120	147
	<i>majetková kriminalita celkem</i>	341	573
ostatní		416	494
<i>obecná kriminalita celkem</i>		1245	1635
zbývající		16	46
hospodářská		12	16
vojenské a protiústavní činy		0	1
Zdroj: Statistika Policie České republiky z roku 2022 (vlastní zpracování). Dostupné z: https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx			

5 Zvláštnosti trestního řízení s důrazem na dokazování protiprávních jednání mládeže

5.1 Specializace orgánů činných v řízení ve věcech mládeže

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje požadavek jisté specializace orgánů činných v řízení proti mládeži, jimiž se rozumí policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež.⁵³ Tzn. soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby by měli mít dostatek životních zkušeností a zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Tu uvedené orgány získávají prostřednictvím speciálního vzdělávání zajištěném Ministerstvem spravedlnosti prostřednictvím Justiční akademie, kde jim jsou zprostředkovány poznatky z oborů kriminologie, vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce.⁵⁴

Soudnictví jednak ve věcech mladistvých a jednak ve věcech posuzování činů jinak trestných, které spáchaly děti mladší patnácti let, vykonávají soudy pro mládež. Nejedná se o zvláštní druh soudů nýbrž o zvláštní senáty, případně předsedy těchto senátů anebo samosoudce působící na věcně a místně příslušných soudech.⁵⁵ Pakliže by ve věci mladistvého či dítěte mladšího patnácti let rozhodl obecný soud, přestože projednávací a rozhodovací pravomoc přísluší soudu pro mládež, jednalo by se o podstatnou vadu řízení, neboť jak provinění, tak i činy jinak trestné mají projednávat soudci se specializovaným vzděláním a zvláštními předpoklady danými jejich osobními vlastnostmi. Tuto procesní vadu nelze napravit v řízení před odvolacím soudem (neboť i ve druhém stupni musí rozhodovat soud pro mládež). Povinností odvolacího soudu je v takovém případě napadený rozsudek zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně s tím, že o podané obžalobě bude rozhodovat soud pro mládež.⁵⁶

⁵³ Ustanovení § 3 odst. 8 a § 2 odst. 2 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ VÁLKOVÁ, Helena in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 31. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁵⁵ Ustanovení § 4 a § 2 odst. 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze **8 To 14/2005** ze dne 2. února 2005

5.1.1 Věcná a místní příslušnost soudu pro mládež

Věcnou příslušnost soudu pro mládež zákon o soudnictví ve věcech mládeže nijak neupravuje, je tudíž třeba vycházet z obecné úpravy, tzn. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“) v případě dětí mladších patnácti let a trestního řádu ve vztahu k mladistvým. V obou případech je shodně uvedeno, že nestanoví-li zákon jinak, pro řízení v prvním stupni jsou příslušné okresní soudy⁵⁷ (a jim naroveň postavené soudy, tj. obvodní soudy v Praze a Městský soud v Brně).

Odlišnosti pak lze spatřovat především co do místní příslušnosti, zejména tedy ve vztahu k mladistvým, u nichž je tato úprava zákonem o soudnictví ve věcech mládeže ve srovnání s trestním řádem modifikována. V případě dětí mladších patnácti let je zapotřebí opět vycházet z obecné úpravy v ZŘS, který za místně příslušný považuje v ustanovení § 467 ve spojení s ustanovením § 4 obecný soud dítěte, tj. soud, v jehož obvodu má takové dítě své bydliště.⁵⁸ Ve snaze o co nejmenší omezení mladistvého v jeho každodenním životě jsou ustanovením § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže stanovena zvláštní kritéria určení místní příslušnosti, podle nichž řízení koná, v následujícím pořadí: primárně soud, v jehož obvodu mladistvý bydlí. Nemíní se tím automaticky jeho trvalé bydliště, nýbrž místo, kde skutečně bydlí, tzn. je k takovému místu určitým způsobem vázán. Není vyloučeno, aby takovým místem byl i výchovný ústav, v němž mladistvý vykonává uloženou ochrannou výchovu. Upřednostnění soudu podle bydliště se váže k předpokladu, že soud tam může nejlépe a nejsnáze zjišťovat okolnosti charakterizující osobu mladistvého a jeho poměry, prostředí, ve kterém žije a pracuje, vytvářet podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí a v neposlední řadě tam bývá výchovný účinek provedeného řízení nejpůsobivější. Sekundárně se bude jednat o soud, v jehož obvodu se mladistvý zdržuje anebo pracuje (příčemž tato kritéria jsou postavena naroveň). V případě, že taková místa nelze zjistit anebo se nenacházejí na území České republiky, přichází v úvahu soud, v jehož obvodu bylo provinění spácháno. Jestliže nelze zjistit ani uvedené místo činu, pak se bude jednat o soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo. Od stanovené místní příslušnosti je odvozena i místní příslušnost státního zastupitelství.

⁵⁷ Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů a ustanovení § 16 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ Ustanovení § 467 a § 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Prolomení pravidel o místní příslušnosti představuje ustanovení § 39 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jež umožňuje věcně a místně příslušnému soudu postoupit věc jinému soudu pro mládež, a to takřka kdykoli po podání obžaloby až do právní moci rozsudku (případně i poté, například v rámci vykonávacího řízení), za předpokladu, že to vyžaduje prospěch mladistvého a že je takový postup se zřetelem na jeho zájmy nejúčelnější.⁵⁹

5.2 Ochrana soukromí mládeže

Je v zájmu dětí i mladistvých, aby byli v průběhu celého řízení chráněni před negativní stigmatizací spojenou s publikováním informací o nich a spáchaném protiprávním činu. Z toho důvodu jsou zákonem o soudnictví ve věcech mládeže stanovena pravidla mající za úkol uvedenému předejít.⁶⁰

5.2.1 Zákaz zveřejňování informací o mládeži

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně zakazuje zveřejnění jakékoli informace obsahující jejich jméno, příjmení a další identifikátory, které by umožnily jejich ztotožnění, stejně jakož i publikování každého textu nebo každého vyobrazení totožnosti. Výjimkou z tohoto pravidla je zejména zveřejnění uvedených informací v souvislosti s vyhlášením pátrání mladistvém nebo dítěti mladším 15 let, neboť to nelze z povahy věci bez zveřejnění identity zrealizovat, jakož sdělení nejn nutnějších údajů probačním úředníkem vykonávajícím svou činnost při zjišťování informací za účelem vypracování zprávy, provádění dohledu či případných kontrol. Těmto osobám je však zakázáno získané informace dále sdělovat a jsou povinny zajistit, aby k nim neměl nikdo přístup.⁶¹

5.2.2 Zásada neveřejnosti jednání

Jednání ve věcech mládeže se koná zásadně bez účasti veřejnosti, tzn. je neveřejné, byť i zde zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje výjimky. V případě dětí mladších patnácti let jsou takovou výjimkou obligatorně úředníci Probační a mediační služby a co se mladistvých týká, může se na jejich návrh hlavní líčení nebo veřejné zasedání konat i veřejně, což nicméně nezabavuje soud pravomoci i navzdory přání mladistvého, jestliže je to ku jeho prospěchu, veřejnost

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 809 až 810. ISBN 978-80-7502-550-0.; Usnesení Nejvyššího soudu **8 Td 11/2007** ze dne 14. února 2007.

⁶⁰ ŠČERBA, Filip in: FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 788. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁶¹ Ustanovení § 53 ve spojení s ustanovením § 94 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

vyloučit. Při hlavním líčení a veřejném zasedání bez účasti veřejnosti pak může být přítomen pouze úzký okruh osob uvedený v ustanovení § 54.⁶² I navzdory tomuto opatření sloužícímu k ochraně mládeže je rozsudek vyhlášen vždy veřejně,⁶³ tzn. nikomu nesmí být bráněno v tom, aby byl při vyhlášení rozsudku přítomen, nicméně osoby přítomné vyhlášení jsou soudem poučeny o zákazu zveřejňování informací.

Výjimkou z pravidla, avšak stále dbající aspoň na přiměřenou ochranu, je uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích (zprošťujícího rozsudku se ve smyslu dikce zákona tato výjimka netýká), avšak jedině bez uvedení jména a příjmení mladistvého. Fakultativně rozhodnout o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku týkajícího se zvláště závažného provinění (tj. provinění odpovídajícího zvláště závažnému zločinu u dospělých pachatelů) s uvedením jména, příjmení a dalších osobních údajů může výlučně předseda senátu soudu pro mládež, jestliže usoudí s přihlédnutím k osobě mladistvého a charakteru provinění, že je to potřebné z hlediska ochrany společnosti.⁶⁴ Obdobná úprava platí i u dětí mladších patnácti let. Výsledek řízení o uložení opatření takovému dítěti, jež se dopustilo činu jinak trestného, může být ve sdělovacích prostředcích uveřejněn též, avšak jen po právní moci rozhodnutí, jímž se řízení skončilo a zásadně bez uvedení jména a příjmení dítěte, jakož i dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců. Udělit výjimku z uvedeného zákazu je oprávněn pouze soud pro mládež, a to v odůvodněných případech.⁶⁵

5.3 Specifika řízení ve věcech mladistvých

Trestní řízení o proviněních mladistvých je charakteristické potřebou zvýšené péče a individuálního přístupu k mladistvým pachatelům s ohledem na jejich věk, což je promítáno do zvláštních ustanovení o řízení proti nim, jež jsou součástí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ten, stejně jako vůči trestnímu zákoníku,

⁶² Ustanovení § 92 odst. 3, § 54 odst. 1 a § 64 odst. 3 písm. a) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶³ Ustanovení čl. 96 odst. 2 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁴ Ustanovení § 54 odst. 3 a 4 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Ustanovení § 94 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

i vůči zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) působí ve vztahu *lex specialis*, tudíž se obecná úprava trestního řádu použije až na otázky, jež nejsou zákonem o soudnictví ve věcech mládeže upraveny.⁶⁶

Řízení ve věcech mladistvých jakožto řízení specifické lze realizovat pouze za určitých podmínek. Ustanovení § 73 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje tyto podmínky negativně, tj. stanoví, kdy se zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých neužije. Tímto způsobem vymezuje řízení o proviněních spáchaných mladistvým jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení, pokud trestní zákoník na čin spáchaný po dosažení plné zletilosti stanoví trest stejný nebo přísnější a dále se vztahuje na případ, kdy bylo trestní stíhání zahájeno až po dovršení devatenáctého roku mladistvého. Z popsaného tedy vyplývá, že pro dosažení tohoto způsobu řízení je zapotřebí, aby měl spáchaný čin znaky proviněních, tj. byl spáchán osobou, jež byla v době jeho spáchaní mladistvým a trestní stíhání bylo zahájeno předtím, než tato osoba dovršila devatenácti let věku. Pakliže jsou podmínky splněny, probíhá celé trestní řízení touto zvláštní formou.⁶⁷

V souvislosti dosažením účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže je stanovena součinnost a spolupráci orgánů činných v řízení podle tohoto zákona a úředníků Probační a mediační služby s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy. Účelem této spolupráce má být posílení výchovného působení řízení, vytvoření podmínek pro individuální přístup a včasné reakce na potřeby a zájmy mladistvých, poškozených osob a dalších, trestnou činností dotčených, subjektů a v neposlední řadě též zamezení a předcházení trestné činnosti.⁶⁸

S přihlédnutím k principům rychlosti řízení a hospodárností řízení lze konat o všech proviněních mladistvého a proti všem mladistvým, jejichž proviněních spolu vzájemně souvisejí společné řízení, za podmínky, že je to vhodné z hlediska všestranného a objektivního objasnění věci. Výjimečným počinem je naopak

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 807. ISBN 978-80-7502-550-0.

⁶⁷ Ustanovení § 73 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; ŠČERBA, Filip in: FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 781 až 782. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁶⁸ Ustanovení § 40 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

společné řízení proti mladistvému a dospělému, jež lze konat navíc za předpokladu, že to není na újmu mladistvému.⁶⁹

5.3.1 Zastoupení mladistvého

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže poměrně široce upravuje zastoupení mladistvého v trestním řízení, jednak co do zastoupení zákonným zástupcem (případně opatrovníkem) a jednak zastoupení právní.

5.3.1.1 Zastoupení zákonným zástupcem nebo opatrovníkem

Mladistvý, jenž dosud nedovršil osmnácti let věku, je v trestním řízení zastoupen zákonným zástupcem (tj. rodičem, osvojitelem, poručníkem), případně opatrovníkem ustanoveným předsedou senátu soudu pro mládež či v přípravném řízení státním zástupcem, primárně na návrh mladistvého. Pakliže mladistvý nikoho nenavrhne anebo navrhne osobu, u které existuje důvodná obava, že nebude řádně hájit jeho zájmy, je příslušnými orgány ustanovena jiná vhodná osoba, jež ke svému ustanovení opatrovníkem vyjádřila souhlas, především osoba blízká, zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže anebo advokát.

Tyto osoby vystupují v trestním řízení jménem mladistvého, jsou oprávněny účastnit se všech úkonů trestního řízení, jichž je oprávněn k účasti mladistvý, podávat návrhy, žádosti a opravné prostředky a zvolit mu obhájce, to vše i proti vůli mladistvého, jednají-li v jeho prospěch.⁷⁰

5.3.1.2 Zastoupení právní (institut nutné obhajoby)

Institut nutné obhajoby je mladistvým přiznán zejména v důsledku nedostatku věku a rozumové vyspělosti, s nimiž souvisí rovněž nedostatečná schopnost řádně se hájit.⁷¹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tento institut oproti jeho úpravě v trestním řádu významně modifikuje, především co do okamžiku vzniku. Mladistvý musí mít obhájce již coby podezřelý, a to od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně neodkladných

⁶⁹ Ustanovení § 38 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 811. ISBN 978-80-7502-550-0.; ustanovení § 43, § 44 odst. 2 a § 72 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 811. ISBN 978-80-7502-550-0.

a neopakovatelných. Výjimku představují jediné situace, kdy není možné provedení takového úkonu odložit a zajistit vyrozumění obhájce. Povinnost mít obhájce se dále váže k vykonávacímu a k řízení o stížnosti pro porušení zákona, řízení o dovolání a řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, jestliže – a to ve všech uvedených případech – rozhoduje soud pro mládež ve veřejném zasedání. Nutná obhajoba u mladistvých obecně trvá až do dovršení osmnácti let věku, nicméně zákon připouští i trvání delší, až do dovršení jednadvaceti let věku, pakliže to soud pro mládež (či v přípravném řízení státní zástupce) považují za vhodné s přihlédnutím k dosaženému stupni rozumové a mravní vyspělosti mladistvého a okolnostem případu, přičemž tato díkce se vztahuje na první z uvedených případů, tedy použití opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedení úkonů podle trestního řádu.⁷² Obecné požadavky na osobu obhájce v trestním řízení stanoví ustanovení § 35 trestního řádu, přičemž jím zásadně může být pouze advokát (ve smyslu ustanovení § 4 a násl. zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, dále jen „zákon o advokacii“). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže navíc doplňuje, že je vyloučeno, aby současně zastupoval mladistvého a osobu, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy tohoto mladistvého a současně nesmí být takovou osobou ani zvolen.⁷³

5.3.2 Řízení v trestních věcech mladistvých

Přípravné řízení vedené proti mladistvému je charakteristické povinností státního zástupce věnovat zvýšenou pozornost nad zákonností řízení a naplňování účelu zákona; zejména dbaje o ohleduplné zacházení policejních orgánů s mladistvým a vynakládá patřičné úsilí, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení (viz kapitola 5.3.5 Zvláštní způsoby řízení).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje vést proti mladistvému zkrácené řízení, nicméně pakliže dosud nedovršíl osmnácti let věku, nelze vydat trestní příkaz ani uzavřít dohodu o vině a trestu.⁷⁴

⁷² Ustanovení § 42a odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³ Ustanovení § 35 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů; ustanovení § 44 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 812. ISBN 978-80-7502-550-0.

Hlavní líčení a veřejné zasedání, jak již bylo zmíněno, se koná zásadně bez účasti veřejnosti. Přítomnost mladistvého je ovšem v zájmu posílení výchovného účinku projednávání věci obligatorně vyžadována (s výjimkou vyplývající z povahy věci u řízení proti uprchlému), stejně jakož přítomnost obhájce obžalovaného mladistvého a přítomnost státního zástupce.⁷⁵

5.3.2.1 Opravné prostředky

Opravné prostředky proti rozhodnutí soudu pro mládež, může ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli, podat poměrně široký okruh osob. Těmito jsou orgán sociálně-právní ochrany dětí (co do stížnosti proti usnesení, odvolání, případného odporu proti trestnímu příkazu, dovolání a návrhu na obnovu řízení); zákonný zástupce (případně opatrovník) mladistvého a obhájce mladistvého, nenabyli-li dosud plné svéprávnosti, co do odvolání a dovolání. Stížnost mohou podat rovněž příbuzní mladistvého v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh. Případné zpětvzetí stížnosti proti usnesení, odvolání proti rozsudku nebo návrhu na povolení obnovy řízení ve prospěch mladistvého podané oprávněnými osobami, ať už jménem vlastním či jménem mladistvého, lze zrealizovat jen s výslovným souhlasem mladistvého.

Co se týká prostředků v neprospěch mladistvého, k jejich podání je oprávněn výlučně jen státní zástupce. Rovněž má oproti trestnímu řádu zkrácenou lhůtu k podání návrhu na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, jež činí nejvýše šest měsíců od doby, kdy se dozvěděl o skutečnostech podání tohoto návrhu odůvodňujících, nejdéle do uplynutí poloviny doby promlčení trestního stíhání, tzn. do pěti let v případě provinění, na něž trestní zákoník stanoví výjimečný trest, do třiceti měsíců (resp. do dvou a půl let) u provinění, jejichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let a do osmnácti měsíců (resp. do roka a půl) u ostatních provinění.⁷⁶

5.3.3 Vazba

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, stejně jakož trestní řád, připouští vzetí mladistvého do vazby. Vazba představuje mimořádný zajišťovací prostředek

⁷⁵ ŠČERBA, Filip in: FENYK, Jaroslav, Dagmar ČÍSAŘOVÁ, Tomáš GŘIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 789. ISBN 978-80-7598-306-0.

⁷⁶ ŠČERBA, Filip in: FENYK, Jaroslav, Dagmar ČÍSAŘOVÁ, Tomáš GŘIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 789 až 790. ISBN 978-80-7598-306-0.; ustanovení § 72 a § 8 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

značně zasahující do života obviněných mladistvých, jenž je způsobilý negativně ovlivnit jejich vývoj. Oproti subsidiárně použitelné obecné úpravě v trestním řádu je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže přísně modifikovaná.

Aplikace vazby představuje prostředek ultima ratio a je výslovně stanoveno, že mladistvý může být vzat do vazby jedině za předpokladu, že účelu vazby není možné dosáhnout jinak. Stejně tak se odlišuje lhůtami jejího trvání: nesmí trvat déle než dva měsíce, nejde-li o provinění odpovídající zvláště závažnému zločinu, kde může trvat až po dobu šesti měsíců. Přípuštěna je i možnost výjimečného prodloužení jejího trvání, k němuž může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež, za stejných podmínek nejdéle o dva měsíce či o šest měsíců. Odlišnosti lze spatřovat i ve způsobu rozhodováním o jejím dalším trvání.

Jak bylo zmíněno, vazba je v řízení nejzazším možným použitelným prostředkem, z čehož vyplývá, že je reálné uskutečnění jejího nahrazení jiným opatřením. Ve smyslu ustanovení § 88b až 88o trestního řádu může být jedním z nich uložení některého z předběžných opatření. Dalšími prostředky sloužícími k nahrazení vazby jsou jak podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tak i podle trestního řádu (ust. § 73 a § 73a trestního řádu), záruka zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby schopné příznivě ovlivňovat chování obviněného, dohled probačního úředníka, písemný slib a složení peněžité záruky. Tento výčet je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže dále rozšířen opatřením v podobě umístění mladistvého do péče důvěryhodné osoby.⁷⁷

5.3.3.1 Nahrazení vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby

Nahrazení vazby mladistvého jeho umístěním do péče důvěryhodné osoby je možné uplatnit pouze v řízení proti mladistvému. Podmínky vztahující se jak na projev vůle osoby mladistvého, tak rovněž na osobu, do jejíž péče má být svěřen, upravuje ustanovení § 50 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Přestože zákon o soudnictví ve věcech mládeže nepožaduje existenci specifického poměru mezi mladistvým a důvěryhodnou osobou (např. příbuzenský vztah), mělo by se jednat

⁷⁷ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 813 až 814. ISBN 978-80-7502-550-0.; ustanovení § 46 odst. 1, § 47, § 49 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

o osobu, jejíž relevantní vztah k mladistvému odůvodňuje předpoklad, resp. požadavek, že bude schopna zabezpečit péči o mladistvého a ovlivnit – v příznivém smyslu – jeho chování. Nezbytností svěřením mladistvého do péče této osoby je její písemný závazek, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost co do zajištění jeho účasti na úkonech trestního řízení, bude-li k nim mladistvý předvolán, stejně jakož za splnění dalších soudem určených podmínek. Současně je zapotřebí, aby mladistvý souhlasil se svěřením do péče této konkrétní osoby, tzn. vyžaduje se jeho stanovisko k věci a rovněž z jeho strany je vyžadován písemný závazek co do chování podle dohodnutých podmínek jakož i ke splnění dalších soudem určených podmínek.

Za důvěryhodnou osobu ve smyslu výše uvedeného může být považován např. učitel, vychovatel, mistr odborného výcviku, prarodiče a další, nicméně v problematičtějších postavení jsou rodiče mladistvého, především s přihlédnutím k jejich dosavadní výchovné péči, tj. s ohledem na dosavadní neúčinnost jejich výchovných prostředků a stejně tak nedostatečnou schopnost žádoucího pozitivního ovlivnění mladistvého, nelze tudíž očekávat, pakliže je mladistvý dostatečně nerespektuje, že by se tyto aspekty, zejména pak příznivé ovlivnění, změnily.

V případě neplnění uvedených závazků stran důvěryhodné osoby či mladistvého rozhodne soud pro mládež (na návrh dotčených osob i *ex officio*) o zproštění přijatých závazků zmíněných osob, za současného určení jiné důvěryhodné osoby nebo přijetí jiného vazbu nahrazujícího opatření. Není-li ani jedna z možností proveditelná, rozhodne o vazbě nebo vydá příkaz k zatčení mladistvého.⁷⁸

5.3.4 Zvláštní způsoby řízení (tzv. odklony)

Stejně jako v případě dospělých, i mladistvým jsou, za splnění určitých podmínek, umožněny tzv. odklony od trestního řízení jakožto zvláštní způsoby řízení. Tyto odklony mají podobu podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, po dovršení plné zletilosti dovršením osmnáctého roku věku dohoda o vině a trestu, to vše shodně s příslušnými ustanoveními trestního řádu, a zejména institut odstoupení od

⁷⁸ GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. s. 102 až 103. ISBN 978-80-7502-451-0.; ustanovení § 50 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

trestního stíhání jakožto zvláštní druh odklonu upravený zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

Odstoupení od trestního stíhání představuje fakultativní alternativní způsob řešení provinění spáchaného mladistvým, jehož uplatnění je možné v případech, kdy bylo výchovného a preventivního účelu řízení proti němu dosaženo ještě před rozhodnutím soudu pro mládež o vině a o uložení opatření a není tím pádem dán veřejný zájem na jeho dalším stíhání. Zejména se jedná situace, kdy bylo využito souhlasu mladistvého k uložení některého z výchovných opatření, jeho dobrovolnou účastí v probačním programu či náhradou způsobené škody.

Rozhodnutí o uvedeném institutu je v přípravném řízení v pravomoci státního zástupce a v řízení před soudem pak v pravomoci soudu pro mládež. Aby bylo možné dosáhnout odstoupení od trestního stíhání, je zapotřebí splnění zákonných podmínek: horní hranice trestní sazby provinění, jež je předmětem řízení, nesmí převyšovat tři roky, pominul veřejný zájem na dalším vedení řízení proti mladistvému, trestní stíhání není nadále účelné (neboť účelu již bylo dosaženo přijetím zodpovědnosti mladistvého za své protiprávní jednání a jeho aktivním přístupem k odstranění škodlivých následků spáchaného provinění) a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

Rozhodnutí má formu usnesení (je proti němu přípustná stížnost mající odkladný účinek), jehož součástí je i výrok o zastavení trestního stíhání.⁷⁹

5.3.5 Dokazování

Dokazování je nedílnou součástí trestního řízení a promítá se takřka ve všech jeho stádiích. Lze jej charakterizovat jako zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení (resp. v řízení podle hlavy II. zákona o soudnictví ve věcech mládeže), mající za cíl poznat prověřovanou událost, stejně jakož i další skutečnosti důležité pro jejich rozhodnutí, tj. zjišťují skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro každé rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Takový postup je přísně regulovaný trestním řádem, z čehož vyplývá, že jakmile je některý z důkazů získán v rozporu s ním, např. formou násilí či jeho hrozbou, donucením, lstí apod., stává se vadným a neúčinným,

⁷⁹ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 814 až 815. ISBN 978-80-7502-550-0.; ustanovení § 69 a § 70 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

a tudíž jej nelze použít (s výjimkou jejich použití proti osobě, která je takto zapovězeným způsobem získala). Proces dokazování lze rozčlenit do jednotlivých fází: vyhledávání důkazů, provádění a procesní zajištění důkazů, jejich hodnocení a nakonec i jejich prověření.⁸⁰

V řízení proti mladistvému se uplatní obecná úprava dokazování obsažená v trestním řádu. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ho v jistém smyslu modifikuje v ustanoveních § 55 až § 58, zejména ukládá povinnost orgánům činným v trestní řízení obzvláště pečlivě objasňovat příčiny spáchání provinění a se zvláštní pečlivostí též zjišťovat skutečnosti rozhodné pro zjištění poměrů mladistvého, primárně za účelem uložení vhodných opatření s cílem odstranit příčiny jeho trestné činnosti a předcházení jejímu dalšímu páčání. Činí tak zejména prostřednictvím zpráv orgánů sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služby. Jsou-li zapotřebí informace ještě podrobnější, může si státní zástupce (v přípravném řízení) a soud pro mládež vyžádat zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, přičemž k ní přihlédne při konečném rozhodnutí ve věci.⁸¹

Co do důkazních prostředků, zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně zmiňuje výslech a konfrontaci mladistvého, z čehož lze usuzovat, že právě tyto prostředky jsou s ohledem na jeho zranitelnost kritické a je třeba šetrného a ohleduplného zacházení.⁸²

5.3.5.1 Výslech mladistvého

Výslech mladistvého coby obviněného se dá charakterizovat jako procesní úkon, jehož účelem je získání informací o vyšetřované události prostřednictvím výpovědi obviněného mladistvého, která se podrobně zaznamenává do protokolu, případně – pakliže je to vhodné s přihlédnutím k okolnostem případu a osobě mladistvého a je-li to technicky možné – se zaznamenává prostřednictvím obrazového a zvukového záznamu. Tato výpověď, jak vyplývá ze spojení „obviněný mladistvý“, je uskutečňována v průběhu výslechu před některým

⁸⁰ CHMELÍK, Jan in: CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. s. 17, 36, 46, 54 až 55. ISBN 978-80-7408-175-0.; ustanovení § 2 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ TEJNSKÁ, Kateřina a Vladimír PELC in: JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. s. 812. ISBN 978-80-7502-550-0.

⁸² Ustanovení § 57 odst. 1 a 3 a zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

z oprávněných orgánů činných v řízení ve věcech mladistvých (tj. policejním orgánem, státním zástupcem nebo soudem pro mládež), a to až po zahájení trestního stíhání. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví požadavek, aby při výslechu obviněného mladistvého bylo postupováno ohleduplně a aby byla šetřena jeho osobnost. Výpověď mladistvého je v zásadě dvojího charakteru – slouží jako důkazní prostředek a současně i jako prostředek obhajoby.⁸³

Samotný výslech obviněného, resp. jeho průběh, je rozdělen na dvě pomyslné části. První sestává z tzv. monologu, tj. souvislé výpovědi k věci. Na ni pak navazuje část druhá, v podobě tzv. dialogu, kdy vyslýchající osoba klade otázky. Zásadně nepřipustné jsou otázky kapciózní (tj. úskočné, záměrně zastírající svůj pravý smysl s cílem svedení obviněného proti jeho vůli k odpovědi, kterou by jinak neučinil) a sugestivní (tj. navádějící, takové, které mají být výpovědí teprve zjištěny). Vypovídat je právem obviněného, nikoli jeho povinností. Za žádných okolností nesmí být k výpovědi, natož pak k doznání, donucen. Současně mu nehrozí žádný postih, nebude-li vypovídat pravdivě, nicméně nesmí nikoho křivě obvinít. I v případě, kdy se obviněný k činu (tj. provinění) sám dozná, nezbavuje to orgány činné v trestním řízení (resp. v řízení podle hlavy II. zákona o soudnictví ve věcech mládeže) povinnosti prokázat trestnou činnost a ověřit všechny okolnosti případu, neboť doznání samo osobě není v trestním řízení považováno za nesporný důkaz.⁸⁴

5.3.5.2 Konfrontace

„Konfrontace je zvláštním způsobem dokazování (specifická metoda kriminalistické praxe) spočívající v postavení dvou dříve vyslechnutých osob tváří v tvář za účelem objasnění závažných rozporů v jejich výpovědích, které nelze objasnit jinak.“

V zásadě se tedy jedná o opětovný, společný a současný výslech již vyslechnutých – zpravidla dvou – osob, jejichž dřívější výpovědi jsou v zásadních okolnostech odlišné a protirečící (tzn. přímý střet dvou rozdílných tvrzení ohledně jedné a téže skutečnosti), prostřednictvím vytvoření určité konfliktní situace,

⁸³ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 508 až 510. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁸⁴ BRUNA, Eduard in: CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. s. 86 až 88. ISBN 978-80-7408-175-0.

s cílem jednak odstranit tyto rozpory, zjistit jejich příčiny a jednak získat další informace, nejen prostřednictvím vyřčeného, nýbrž i pozorováním a vyhodnocováním reakcí a chování konfrontovaných osob. Za zásadní, resp. závažné okolnosti jsou zejména skutkové okolnosti, na kterých závisí rozhodnutí o vině. Jedná se o velmi složitý a psychicky náročný úkon nezbytně vyžadující po všech stránkách (obsahové, organizační i taktické) důkladnou přípravu, tudíž je zapotřebí pečlivě zvážit, zda je jeho užití opravdu vhodné a nezbytné.

Obecně lze konfrontaci zrealizovat mezi obviněným a svědkem, mezi spoluobviněnými a případně i mezi svědky, nicméně v případě mladistvého coby obviněného, resp. obžalovaného, přichází v úvahu první dvě z uvedených možností.⁸⁵

Ustanovení § 57 odst. 3 považuje konfrontaci za výjimečný prostředek, jehož provedení omezuje pouze na řízení před soudem. V tomto smyslu se tedy jedná o úkon zásadně neopakovatelný, neboť hrozí negativní ovlivnění výpovědi mladistvého, zejména v důsledku jeho zvýšené sugestibility a nedostatečných zkušeností. Vyloučen není ani faktor strachu z konfrontované osoby, případně též negativní ovlivnění v důsledku její autority. Je tedy v zájmu mladistvého, aby byl těmto negativním vlivům vystaven jen je-li to nezbytné, přičemž pokud ano, tak zásadně pouze jednou.⁸⁶

⁸⁵ CHMELÍK, Jan in: CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. s. 116 až 119. ISBN 978-80-7408-175-0.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 511. ISBN 978-80-7400-350-9.

5.4 Specifika řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let (resp. též ve věcech trestně neodpovědných mladistvých) je specifickým nesporným občanskoprávním řízením kombinujícím prvky trestního práva a občanskoprávních institutů, s ohledem na skutečnost, že děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, a tudíž je vyloučeno, aby se proti nim vedlo trestní řízení. Účelem je výchovné působení na dětského pachatele, který tak přijímá určitou míru odpovědnosti za své delikventní jednání, přičemž opatření potřebná k jeho nápravě činí soud pro mládež na základě pravomoci mu svěřené zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Tam, kde neobsahuje úpravu zákon o soudnictví ve věcech mládeže jakožto *lex specialis*, je zapotřebí postupovat podle předpisů, které upravují občanské soudní řízení (srov. ustanovení § 96 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), zejména se jedná o ZŘS, byť tento zvláštní druh řízení výslovně neupravuje, přičemž je zapotřebí vycházet z ustanovení týkajících se péče soudu o nezletilé, a subsidiárně o zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“).⁸⁷

Smyslem tohoto zvláštního typu řízení, tzv. kvazi-trestního, ve věcech dětí mladších patnácti let je z pohledu Ústavního soudu „*rychlá a adekvátní reakce na spáchání činu jinak trestného, předcházení jejich opakování, náležitá reflexe potřeb osob jimi poškozených, a zvláště pak vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primárním cílem těchto řízení totiž není dítě represivně potrestat, nýbrž na ně výchovně působit a ochránit je před škodlivými vlivy. Proto nejen výsledek těchto řízení před soudem pro mládež, ale též celé řízení musí podněcovat v dítěti přijetí obecně akceptovatelných norem chování, rozvíjet pozitivní prvky jeho osobnosti, posilovat jeho sociálně užitečné svazky, podporovat jeho specifické zájmy či najít si společenského uplatnění odpovídajícího jeho schopnostem a rozumovému vývoji.*“⁸⁸

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se, z hlediska obsahového zaměření, dá vnitřně členit na dvě fáze: objasnění, zda dítě skutečně spáchalo čin jinak trestný a vhodná reakce na tento čin, jestliže byl prokazatelně spáchán, a na

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 89 [Dítě mladší patnácti let] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁸⁸ Usnesení Ústavního soudu II. ÚS 628/15 ze dne 11. srpna 2015.

aktuální sociální poměry dětského pachatele.⁸⁹ Je zahajováno dvojnásobem: návrhem státního zastupitelství na zahájení řízení nebo usnesením soudu pro mládež o zahájení řízení z úřední povinnosti, pakliže nebylo zahájeno takovým návrhem. Nikdo jiný není k podání návrhu oprávněn a pokud by k tomu přeci jen došlo, musí soud pro mládež řízení zastavit.⁹⁰ Návrh státního zástupce jím musí být vždy podán bezodkladně poté, co se dozví o nepřípustnosti trestního stíhání, neboť osobou podezřelou ze spáchání činu je trestně neodpovědné dítě.⁹¹

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje okruh osob, kterým přiznává postavení účastníků řízení. Těmito osobami jsou nezletilé dítě, které se dopustilo činu jinak trestného jeho zákonní zástupci (zpravidla rodiče dítěte, pakliže jsou nositeli rodičovské odpovědnosti nebo osvojitelé; případně poručník ustanovený ve smyslu ustanovení § 928 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, dále jen „občanský zákoník“, pakliže ani jeden z rodičů nemá a vůči dítěti nevykonává plnou rodičovskou odpovědnost) či opatrovník, případně osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče (např. pěstouni či výchovné zařízení; účastníky řízení pak budou vedle biologických rodičů, nikoli namísto nich), orgán sociálně-právní ochrany dětí (tj. OSPOD), další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno a státní zastupitelství, pakliže bylo řízení zahájeno na jeho návrh. Jestliže nezletilé dítě v mezidobí dosáhne plné svéprávnosti, ať už dosažením zletilosti ve věku osmnácti let (srov. ustanovení § 30 občanského zákoníku) nebo přiznáním zletilosti soudem (ve smyslu ustanovení § 37 občanského zákoníku), přestává být účastníkem jakožto „nezletilé dítě“ a stává se účastníkem v podobě „osoby, o jejíž právu a povinnostech má být v řízení jednáno“. Možnost být účastníky řízení tím automaticky ztrácí i zákonní zástupci dítěte, opatrovník, poručník a osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče.⁹²

⁸⁹ SOTOLÁŘ, Alexander a Helena VÁLKOVÁ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 7. s. 197 až 203. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>

⁹⁰ Ustanovení § 90 odst. 1 až 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 91 [Zahájení řízení] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 91 [Zahájení řízení] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X; ustanovení § 928, § 30 a § 37 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

V řízení je dítěti podezřelému ze spáchání činu jinak trestného obligatorně soudem ustanoven opatrovník z řad advokátů. I v případě, že v průběhu řízení dítě nabude zletilosti, zůstává jím a vykonává svá oprávnění až do skončení řízení.⁹³ Takový advokát má v řízení netradiční postavení. Jeho povinností je hájit zájmy dítěte, nicméně ne tím způsobem, že by se výlučně soustředil na vyvrácení, že se dítě dopustilo činu jinak trestného ani na případné uložení co nejmírnějšího opatření. Činí tak napomáháním soudu objasnit skutkový stav případu a přispěním ke zjištění, zda takové dítě spáchalo nebo nespáchalo čin jinak trestný, zda si uvědomovalo protiprávnost svého jednání a jaké byly důvody a příčiny, že se činu jinak trestného dopustilo. Kromě uvedeného dále jakým způsobem bylo o dítě pečováno, jeho rodinné a sociální poměry, problémy, s nimiž se dítě potýkalo, co na něj mělo škodlivý vliv, možnosti ochrany před negativním působením jeho okolí, co by ho mohlo motivovat ke změně chování, prognóza jeho dalšího vývoje atd., za účelem prevence před dalším delikventním jednáním takového dítěte.⁹⁴

5.4.1 Dokazování

Občanské soudní řízení navazuje v řadě případů na přípravné stádium trestního řízení. Předpokladem objasnění, že se činu jinak trestného dopustilo trestně neodpovědné dítě, je proces dokazování, během něhož dochází k prokázání rozhodných okolností svědčících, že se tak stalo. Shromažďování důkazů je v kompetenci zejména policejních orgánů, přičemž státní zástupce vykonává dozor nad činností policejních orgánů, je oprávněn takovou činností v potřebném rozsahu usměrňovat a zároveň požadovat provedení určitých úkonů. Takřka od odhalení, že byl spáchán trestný čin, postupují tyto orgány při shromažďování důkazů v souladu s trestním řádem, a to až do doby, než jim získané informace umožní učinit dostatečně podložený závěr o důvodném podezření, že se takového činu (tj. činu jinak trestného) dopustilo dítě mladší patnácti let.⁹⁵ Činí tak v rámci postupu před zahájením trestního stíhání (tj. ve fázi prověřování) ve smyslu ustanovení § 158 až 159b trestního řádu. „*Tato fáze trestního řízení pak končí odložením věci podle ustanovení § 159a odst. 2 v souvislosti s ustanovením § 11 odst. 1 písm. d)*

⁹³ Ustanovení § 91 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ ŠÁMALOVÁ, Milada. *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?* Trestněprávní revue 2015, č. 2, s. 27 až 33. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>

⁹⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a Helena VÁLKOVÁ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže.* Trestněprávní revue, 2004, č. 7. s. 197 až 203. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>

*trestního řádu. Spisový materiál se v co nejkratší možné době spolu s návrhem na přijetí opatření ve smyslu ustanovení § 93 odst.1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže předloží příslušnému státnímu zastupitelství k vypracování návrhu na zahájení řízení podle ustanovení § 90 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.*⁹⁶ Přestože z uvedeného vyplývá, že jakmile vyvstane důvodné podezření, že prošetřovaný čin je činem jinak trestným spáchaným dítětem mladším patnácti let, je zapotřebí okamžitě přestat postupovat podle trestněprávních předpisů, nic nebrání tomu, aby byly zjištěné důkazy předloženy v občanskoprávním řízení, s tím, že mohou být provedeny pouze jako důkazy listinné nebo věcné.⁹⁷ Kromě toho je povinností státního zástupce ještě před podáním návrhu na zahájení řízení posoudit, zda byl spáchán čin jinak trestný, přičemž tak zpravidla činí právě na základě policejního předprocesního řízení, resp. nashromážděných podkladů v policejním spise.⁹⁸

Soud pro mládež pak provádí dokazování v procesněprávním smyslu až v nařízeném jednání po zahájení řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jednání je nařízeno jen za předpokladu, že je z návrhu státního zástupce zřejmé, že jde o čin jinak trestný.⁹⁹ Jednání probíhá ústní formou a jak již bylo zmíněno, zásadně s vyloučením veřejnosti. Musí k němu být předvoláni všichni účastníci, nejméně deset dnů před jeho konáním, aby měli dostatečnou dobu na přípravu.¹⁰⁰

Za důkaz pak mohou dle ustanovení § 125 OSŘ sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, tzn. výslech účastníků a svědků, znalecké posudky apod.¹⁰¹, a to včetně důkazů zjištěných policejními orgány v prověřovací fázi předcházejícího přípravného řízení. Co se výslechu samotného dítěte mladšího patnácti let podezřelého ze spáchání činu jinak trestného týká, přestože je obecně zapotřebí ho v řízení zásadně vyslechnout a umožnit mu vyjádřit se k předmětu jednání, zákon o soudnictví ve věcech mládeže dovoluje upustit od jeho výslechu,

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu **8 Tdo 1106/2017** ze dne 25. října 2017.

⁹⁷ SOTOLÁŘ, Alexander a Helena VÁLKOVÁ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 7. s. 197 až 203. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu **8 Tdo 1106/2017** ze dne 25. října 2017.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Ustanovení § 115 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰¹ Ustanovení § 125 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

za předpokladu, že bylo jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem, tj. jinými důkazními prostředky, neboť rozhodující skutkové okolnosti lze zjišťovat výlučně dokazováním. To soud nicméně nezbavuje povinnosti zjistit jeho názor ve věci, pakliže je dítě schopno samo formulovat své názory. V souladu s ustanovením čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a s ním korespondujícím ustanovením § 100 odst. 3 OSŘ tak může učinit třemi způsoby: výslechem dítěte (přičemž tento typ výslechu nelze zaměňovat s výslechem ve smyslu dokazování), prostřednictvím jeho zástupce (advokáta v roli soudem ustanoveného opatrovníka, zákonným zástupcem či případně advokátem zastupujícím na základě plné moci) anebo prostřednictvím příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁰²

Řízení je v zásadě vedeno v zájmu dítěte. Výsledkem není a ani nemůže být potrestání dítěte, neboť se nejedná o trestní řízení, nicméně opatření, jež lze za prokazatelně spáchaný čin jinak trestný dítěti uložit, mohou způsobit jistou újmu a nepochybně zasahují zásadním způsobem do jeho života.¹⁰³

¹⁰² HRUŠÁKOVÁ, Milana in: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 92 [Jednání] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.; ustanovení § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů; čl. 12 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

¹⁰³ ŠÁMALOVÁ, Milada. Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?. *Trestněprávní revue* 2015, č. 2, s. 27 až 33.

6 Systém opatření ukládaných mládeži za protiprávní činy

Právní následky, jež se vztahují k protiprávním činům mládeže, tj. k činům jinak trestným spáchanými dětmi a proviněním spáchanými mladistvými, se jednotně nazývají „opatření“. Tato terminologie lépe vystihuje specifickou společenskou reakci na protiprávní činy mládeže a vyjadřuje odlišný přístup k postihu obou kategorií. Opatření v sobě obsahují sankční prvky, avšak ty nejsou jejich dominantní charakteristikou. Účelem opatření je jednak snaha o to, aby se mládež páčání protiprávních činů zdržela a aby si mladí jedinci našli společenské uplatnění, které bude odpovídat jejich schopnostem a rozumovému a mravnímu vývoji a aby podle svých sil a schopností odčinili, nebo aspoň přispěli k odčinění újmy, která jejich protiprávním jednáním vznikla, tzn. jedná se o vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj těchto jedinců, s ohledem na stupeň jejich rozumového a mravního vývoje, osobní vlastnosti, rodinnou výchovu a prostředí, z něhož pochází a rovnou měrou též o ochranu před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání protiprávních činů. V souladu se zásadou přiměřenosti (srov. § 3 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) nelze současně opomenout povahu a okolnosti spáchaného činu.¹⁰⁴

6.1 Systém opatření ukládaných mladistvým

Mladistvému je možné uložit pouze tři druhy skupin opatření, jimiž jsou opatření výchovná, ochranná a trestní.¹⁰⁵ Společně tvoří ucelený, vnitřně provázaný systém založený na monismu trestněprávních sankcí, nabízející širokou škálu možností reakce na trestnou činnost mladistvých a vytvářející podmínky pro požadovanou individualizaci řešení trestních věcí mladistvých.¹⁰⁶

6.1.1 Výchovná opatření

„Výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.“¹⁰⁷ Jejich pomocí je možno účinně reagovat na aktuální

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 13. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁰⁵ Ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁶ K § 9 a 10. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

¹⁰⁷ Ustanovení § 15 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

životní poměry mladistvého, jeho osobní poměry a rovněž na příčiny stíhaného provinění. Působí jako výrazná prevence ve vztahu k možné recidivě protiprávního počínání.

Tato opatření lze uložit mladistvému s jeho souhlasem už v průběhu řízení (tj. ještě před rozhodnutím soudu pro mládež o jeho vině, nejdéle do pravomocného skončení řízení), ve smyslu ustanovení § 10 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Mohou se uložit jednak při upuštění či podmíněném upuštění od trestního opatření a pakliže to dovoluje jejich povaha, tak i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení – zde se, až na výjimku ukládání probačního programu, souhlas mladistvého nevyžaduje.¹⁰⁸

Druhy výchovných opatření ve smyslu ustanovení § 15 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.¹⁰⁹

6.1.1.1 Dohled probačního úředníka

Rozumí se jím „*pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem*“. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, jakož i odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajištění vedení řádného života do budoucna. Zákon ukládá mladistvému pod dohledem probačního úředníka povinnosti, jimiž se musí řídit: spolupracovat s probačním úředníkem podle jeho probačního plánu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách, poskytovat probačnímu úředníkovi příslušné informace (o svém pobytu, zaměstnání apod.) a nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.¹¹⁰

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 449 až 450. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹⁰⁹ Ustanovení § 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ Ustanovení § 16 odst. 1 až 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

6.1.1.2 Probační program

Rozumí se jím zejména „*program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti*“. Povinnost podrobení se probačnímu programu může soud pro mládež (a v přípravném řízení státní zástupce) uložit, pakliže je vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti, je mu poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu a mladistvý se svou účastí v něm souhlasí. Mladistvému je zpravidla uloženo, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou způsobil spácháním provinění, případně aby vydal bezdůvodné obohacení vzešlé z takového provinění. Dohled nad výkonem probačního programu vykonává Probační a mediační služba, na základě pověření soudem pro mládež (či státním zástupcem v rámci přípravného řízení).¹¹¹

6.1.1.3 Výchovné povinnosti a výchovná omezení

Smyslem výchovných povinností a výchovných omezení je ovlivnění a usměrnění jednání mladistvých takovým způsobem, aby vedla k potřebným změnám jejich životních postojů a řešení problémů spojených s jejich trestnou činností. Působí k odstranění základních kriminogenních faktorů a tím u mladistvých přispívají k prevenci recidivy, mají tedy jakýsi preventivní charakter. Zpravidla s sebou nesou určité zásahy do svobody rozhodování a jednání mladistvých, v první řadě nicméně vytvářejí předpoklady pro jejich další sociální rozvoj, konsolidaci jejich osobních poměrů, urovnání jejich vztahů s poškozenými a k odstranění příčin spáchané trestné činnosti. Výčty uvedené v ustanoveních § 18 (výchovné povinnosti) a § 19 (výchovná omezení) zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou demonstrativní, tzn. je možné uložit i jiné, v zákoně neuvedené. Jejich úspěšné působení na konkrétního mladistvého je závislé na jeho individuálních

¹¹¹ Ustanovení § 17 odst. 1 až 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

vlastnostech, potřebách, příčinách a podmínkách, jež ho vedly ke spáchání provinění, na rodinném a sociálním prostředí, ve kterém žije a na ostatních osobních poměrech, je tudíž velmi důležitá konkretizace povinností či omezení v rozhodnutí soudu pro mládež.¹¹²

Výchovnými povinnostmi mohou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce stanovit, aby mladistvý bydlel s rodičem nebo jiným dospělým odpovědným za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti (jestliže lze předpokládat, že tato částka bude zaplacená z peněžitých prostředků, s nimiž smí mladistvý samostatně nakládat), vykonal bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu (jen tak, aby nebyla narušena příprava na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkon povolání či zaměstnání; zároveň je zákonem stanovena doba nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem), usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil dle svých sil škodu způsobenou proviněním či jinak přispěl k odstranění následku takového provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách (které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku) či se podrobil ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého (který není probačním programem). Při ukládání výchovných povinností je zapotřebí přihlídnout ke zdravotní způsobilosti mladistvého.¹¹³

Výchovnými omezeními mohou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce stanovit, aby mladistvý nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro něj nevhodné prostředí, aby se nestýkal s určitými osobami, nezdržoval na určitém místě, nepřechovával předměty, jež by mohly sloužit k páčání dalších provinění, aby neužíval návykové látky, neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, aby neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu

¹¹² ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 452. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹¹³ Ustanovení § 18 odst. 1 až 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

úředníkovi místo svého pobytu či bezdůvodně svoje zaměstnání. Tato omezení nemohou narušovat přípravu mladistvého na budoucí povolání, tj. především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkon povolání či zaměstnání.¹¹⁴

6.1.1.4 Napomenutí s výstrahou

Tímto soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce (příp. opatrovníka) důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, které mu hrozí podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost. Pakliže je to vhodné, mohou při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je žákem či výchovnému zařízení, v němž žije, na základě předem vyžádaného stanoviska školy či výchovného zařízení. Všichni, jimž bylo postižení mladistvého přenecháno, mají povinnost vyrozumět o výsledku soud pro mládež nebo státního zástupce. Vyslovením napomenutí a současněmu udělení výstrahy, stejně jakož přenecháním postižení uvedeným subjektům se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen.¹¹⁵

6.1.2 Ochranná opatření

Jedná se o samostatnou kategorii trestněprávních sankcí, jež lze uložit jednak trestně odpovědným mladistvým a jednak mladistvým, kteří nejsou trestně odpovědní.¹¹⁶

Ochranná opatření, jakožto prostředky státního donucení vynutitelné státní mocí, může mladistvému udělit výlučně jediný subjekt, kterým je soud pro mládež. Jejich uložení musí předcházet splnění zákonné podmínky, kterou je u mladistvých spáchání provinění (příp. činu jinak trestného). Lze je uložit samostatně (buď jako jediný možný prostředek nebo při upuštění od uložení trestního opatření) nebo vedle opatření trestních. Ochranná opatření mohou postihnutému mladistvému způsobit určitou újmu, avšak ta je nevyhnutelným účinkem jejich preventivního působení, nejedná se o samostatnou funkční složku. Neobsahují v sobě morálně

¹¹⁴ Ustanovení § 19 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Ustanovení § 20 odst. 1 až 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 454. ISBN 978-80-7552-358-7.

politický odsudek činu, jímž jsou podmíněna. Délka trvání těchto opatření zpravidla není v rozhodnutí o jejich uložení předem stanovena, neboť závisí až na jejich výsledku, avšak u některých opatření je určitým způsobem omezena maximální doba jejich trvání.¹¹⁷

Druhy ochranných opatření jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. Zatímco ochranná výchova je ukládána podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ostatní druhy se ukládají přiměřeně podle příslušných ustanovení trestního zákoníku.¹¹⁸

6.1.2.1 Ochranné léčení

Ochranné léčení je mladistvým obecně ukládáno přiměřeně podle trestního zákoníku, ustanovení § 99. Jedná se o právní následek provinění, jehož prostřednictvím je poskytována ochrana společnosti jednak před nebezpečnými osobami (v tomto případě mladistvými) postiženými duševní poruchou a jednak před mladistvými chorobně závislými na návykových látkách prostřednictvím jejich umístění nebo ambulantní péči ve zdravotnickém zařízení.¹¹⁹ Účelem je, vyjma ochrany společnosti, terapeuticky působit na mladistvé pachatele a poskytnout jim odbornou lékařskou péči, čímž dochází k příznivému ovlivnění jejich budoucího života.¹²⁰

Trestní zákoník rozlišuje obligatorní a fakultativní uložení tohoto opatření. Obligatorně je ochranné léčení ukládáno mladistvému pachateli, jenž spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, resp. i ve stavu vyvolaném duševní poruchou (srov. ustanovení § 123 trestního zákoníku) a mladistvému pro nepřičetnost trestně neodpovědnému, za podmínky, že jeho pobyt na svobodě představuje nebezpečí. Fakultativně může být uloženo mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jestliže je jeho pobyt na svobodě nebezpečný nebo mladistvému pachateli chorobně zneužívajícímu

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 211 až 212. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹¹⁸ Ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 214. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²⁰ DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

návykovou látku, spáchal-li provinění buď pod vlivem takové látky anebo v souvislosti s jejím zneužíváním (přičemž musí mezi zneužíváním návykové látky a spáchaným proviněním existovat příčinný vztah). Duševní stav mladistvého, stejně jakož možná nebezpečnost pobytu (posuzována podle stavu v době rozhodování soudu pro mládež) mladistvého na svobodě je zjišťována znaleckým posudkem (srov. ustanovení § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).¹²¹

Ochranné léčení může mít ambulantní i ústavní formu, s možností přeměny (z ústavní formy na ambulantní a naopak) a trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, přičemž jeho ústavní forma může být uložena nejdéle dvě léta, s možností opakovaného prodlužování (vždy opět nejvýše o dva roky). V případě, že se v průběhu výkonu tohoto opatření zjistí, že nelze dosáhnout jeho účelu, může být ukončena a nad propuštěným mladistvým stanoven probační dohled až na dobu pěti let.¹²²

6.1.2.2 Zabezpečovací detence

Lze ji obecně charakterizovat jako *„právní následek – u mladistvých – provinění nebo činu jinak trestného poskytující ochranu společnosti před zvláště nebezpečnými duševně chorými osobami (mladistvými postiženými duševní poruchou) nebo osobami závislými na návykových látkách, u kterých nemůže splnit svůj účel ochranné léčení, jejich izolací v detenčním ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, zejména s cílem jejich přeřazení do ústavního ochranného léčení“*. Její uložení přichází v úvahu jedině tehdy, je-li mladistvý pachatel odsuzován za úmyslné provinění, jež sazbou odpovídá zločinu či zvláště závažnému zločinu (ve smyslu ustanovení § 14 odst. 3 trestního zákoníku) a existuje u něj reálný předpoklad, vzhledem k jeho duševnímu stavu, že se bude i v budoucnu obdobně závažného protiprávního jednání dopouštět a není u něj žádná, nebo jen velmi malá pravděpodobnost účinnosti ochranné léčby (je subsidiární vůči ochrannému léčení). Ukládání zabezpečovací detence mladistvému by mělo být zásadně výjimečným počinem, obzvláště s ohledem na skutečnost, že psychický i další vývoj mladistvého není zpravidla ještě ukončen a nelze tak, s přihlédnutím

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 214 až 217. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²² Ustanovení § 99 odst.5 a 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele, zaujmout jednoznačné lékařské stanovisko k účinnosti ochranného léčení.¹²³ K tomu se váže i povinnost soudu nejméně jednou za šest měsíců (rozdíl oproti ročnímu přezkumu dospělých pachatelů) přezkoumat důvody jejího trvání a následného pokračování.¹²⁴

Trestní zákoník rozlišuje obligatorní i fakultativní ukládání zabezpečovací detence. Obligatorně se pak uloží „*mladistvému pachateli, jenž spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou*“, u něhož soud pro mládež upustil od potrestání podle speciální úpravy upuštění od uložení trestního opatření podle ustanovení § 12 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže (tj. za předpokladu, že zabezpečovací detence zajistí nápravu mladistvého a tím i ochranu společnosti lépe než trest) a „*mladistvému, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jde-li o pachatele činu jinak trestného naplňujícího znaky úmyslného provinění sazbou odpovídající zvláště závažnému zločinu u dospělého pachatele*“, kdy je jeho pobyt na svobodě nebezpečný. V obou případech platí, že možné ochranné léčení není dostatečným prostředkem k ochraně společnosti, s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na mladistvého. Fakultativně může opatření v podobě zabezpečovací detence soud pro mládež uložit mladistvému, jenž spáchal úmyslné provinění sazbou odpovídající zločinu u dospělého pachatele, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, za podmínky, že je jeho pobyt na svobodě nebezpečný a ochranné léčení by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti (jedná se o opatření subsidiární k obligatornímu uložení) a mladistvému chorobně zneužívajícímu návykové látky, jestliže opětovně spáchal úmyslné provinění sazbou odpovídající zvláště závažnému zločinu u dospělého pachatele, přestože již byl odsouzen k nepodmíněnému opatření odnětí svobody ve výměře nejméně dvou let pro provinění sazbou odpovídající zvláště závažnému zločinu u dospělých pachatelů, jež spáchal buď přímo pod vlivem návykové látky anebo v souvislosti s jejím zneužíváním, opět za podmínky, že ochranné léčení by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti, i s přihlédnutím k jeho již projevenému

¹²³ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 219 až 220. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²⁴ Ustanovení § 100 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

postoji k ochrannému léčení a vždy s přihlédnutím k osobě mladistvého pachatele, k jeho dosavadnímu životu a poměrům.¹²⁵

Výkon zabezpečovací detence je primárně upraven zvláštním zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, další ustanovení, jež se vztahují k jejímu výkonu obsahuje i trestní řád v ustanoveních § 345 a násl.

6.1.2.3 Zabrání věci a zabrání části majetku

Ochrana poskytována společnosti zabráním věci či majetkové hodnoty spočívá v odnětí nebezpečných věcí (např. zbraně, jedy, výbušniny, narkotika apod.) nebo jiných věcí sloužících k páchání provinění (peníze určené k financování terorismu, zločinecké nástroje atd.) či odčerpání výnosů z trestné činnosti mladistvým pachatelům. Cílem těchto opatření je tedy odstranění prostředků sloužících k páchání nebo podporování trestné činnosti a tím jí zabránit. Soud může uložit, že se věc zabírá, pokud náleží mladistvému pachateli, jehož nelze stíhat nebo odsoudit; pachateli, od jehož potrestání soudu upustil anebo pokud mladistvý pachatel ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, případně společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání úmyslného provinění sazbou odpovídající zločinu u dospělého pachatele.¹²⁶

6.1.2.4 Ochranná výchova

Jejím účelem je odstranění, případně omezení možnosti vzniku dalších následků zanedbané výchovy, nebezpečných pro společnost, a současné umožnění mladistvému jeho další rozvoj, aby se mohl stát řádným a užitečným členem společnosti.¹²⁷ Podmínky pro uložení upravuje ustanovení § 22 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jež stanoví, že soud pro mládež může uložit ochrannou výchovu, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy není možné odstranit v jeho vlastní rodině či v rodině, v níž žije; dále pokud byla dosavadní výchova mladistvého zanedbána a prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy. Současně

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 220 až 222. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 224 až 225. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 455. ISBN 978-80-7552-358-7.

nepostačuje uložení výchovných opatření jakožto méně intenzivních prostředků.¹²⁸ Uložení ochranné výchovy představuje jeho odnětí z výchovy rodičů a následné zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem a jako takové hluboký zásah do práv mladistvého.¹²⁹ Ochranná výchova může být vykonávána v diagnostickém ústavu, dětském domově, dětském domově se školou či ve výchovném ústavu a měla by představovat subsidiární prostředek k uložení ústavní výchovy, jakožto méně drastického opatření, podle jiných právních předpisů (ustanovení § 971 a násl. občanského zákoníku). Lze ji uložit samostatně při upuštění od uložení trestního opatření podle ustanovení § 12 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jednak vedle trestního opatření, není-li jejich současné uložení vyloučeno. Ochranná výchova je jedním z případů, kde je omezena maximální doba jejich trvání, a to dosažením určitého věku. Může tak trvat nejdéle do dovršení osmnácti let (po dosažení zletilosti ji již není možné ani nařídit) s možností prodloužení – ve výjimečných případech – až do devatenáctého roku věku, za podmínky, že o takovém prodloužení musí být rozhodnuto ještě před dovršením osmnácti let věku mladistvého.¹³⁰

Výkon ochranné výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy“).

6.1.3 Trestní opatření

Trestní opatření jsou nejdůležitějšími a nejvíce postihujícími prostředky k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jejich účelem je, kromě napomáhání k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého, rovněž ochrana mladistvého před negativními vlivy a předcházení dalšímu páchání

¹²⁸ Ustanovení § 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 456. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 22 [Ochranná výchova] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-14]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

provinění. Měla by navíc působit na chování ostatních členů společnosti, zejména mladistvých, z hlediska jejich hodnotové orientace.¹³¹

Jsou stanovena zákonem a vynutitelná státem. Jejich ukládání je ve výlučné kompetenci soudu pro mládež. Trestní opatření obsahují, na rozdíl od opatření výchovných a ochranných, *negativní hodnocení spáchaného provinění a jeho pachatele* a působí mu určitou újmu, kterou se sleduje splnění účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Takto vzniklá újma nicméně nikdy nesmí být cílem ani smyslem tohoto okruhu opatření, pouze nezbytným prostředkem pro dosažení účelu trestního opatření a zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹³²

Trestní opatření mohou být ukládána ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže pouze v jeho mezích, druh a výměra těchto opatření musí korespondovat s okolnostmi případu i osobním poměrům mladistvého (odst. 3 téhož ustanovení) a jejich výkonem nesmí být ponížena lidská důstojnost (ustanovení § 24 odst. 2).¹³³

Druhy trestních opatření jsou obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.¹³⁴ Jejich výčet je taxativní, jsou systematicky uspořádaná (podle zájmů, které trestní opatření postihují) a je patrné, že znatelně převažují tzv. alternativní trestní opatření, tj. taková, jež nejsou spojena s odnětím svobody a s izolací mladistvého od společnosti.¹³⁵

¹³¹ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 459 až 460. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹³² SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 248. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹³³ KRATOCHVÍL, Vladimír a kolektiv autorů. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. s. 707. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹³⁴ Ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁵ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 250. ISBN 978-80-7400-350-9.

Pokud je to možné a odpovídá-li to účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je zapotřebí upřednostnit před nepodmíněným odnětím svobody opatření, jež nejsou spojena s bezprostředním odnětím svobody (projev zásady subsidiarity trestní represe), neboť tyto obsahují prvky individuální prevence (výchova k řádnému životu) zaměřené na resocializaci a rehabilitaci mladistvých pachatelů, kteří nejsou vytrženi z jejich přirozeného sociálního prostředí.¹³⁶

6.1.3.1 Obecně prospěšné práce

Obecnou právní úpravu obecně prospěšných prací obsahují ustanovení § 62 až 65 trestního zákoníku. Opatření obecně prospěšných prací lze uložit za provinění odpovídající přečinu u dospělých osob. Spočívá v povinnosti mladistvého provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům. Ty mohou spočívat v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací a v dalších obdobných činnostech ve prospěch obcí či jiných obecně prospěšných institucí zabývajících se záležitostmi uvedenými v ustanovení § 62 odst. 3 trestního zákoníku, tj. kulturou, vzděláváním a vědou, školstvím, ochranou zdraví a požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat a další. Pracovní povinnost plynoucí z tohoto opatření je mladistvý povinen splnit ve stanoveném rozsahu osobně, ve svém volném čase a bezplatně. Co do druhu prací je zapotřebí splnění podmínky v podobě obecné prospěšnosti, musí tedy vést k vytvoření užitečného výsledku sloužícímu širšímu okruhu lidí.¹³⁷

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obecně prospěšné práce modifikuje z hlediska horní hranice sazby tohoto opatření, kdy nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Lze je tak uložit v rozsahu 50 až 150 hodin. Soud pro mládež obligatorně zjišťuje stanovisko mladistvého ohledně možnosti uložení tohoto opatření, k němuž by měl přihlédnout. Případné uložení zároveň nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.¹³⁸

¹³⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kolektiv autorů. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. s. 707. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹³⁷ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 275 až 277. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹³⁸ Ustanovení § 26 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

6.1.3.2 Peněžité opatření a peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu

Obecnou úpravu obsahuje trestní zákoník v ustanoveních § 67 až 69 trestního zákoníku.

Ačkoli je peněžité opatření výrazně majetkové povahy, nejedná se výhradně o postih provinění ryze majetkového charakteru, nýbrž i jiných případů, u nichž to trestní zákoník dovoluje. Co se nicméně provinění majetkové povahy týká, primární funkcí tohoto opatření je zejména možnost postihnoutí majetkového prospěchu mladistvého pachatele získaného z trestné činnosti v případě, kdy ho nelze odčerpát jinak. Své opodstatnění má i v okruhu těch provinění, ke kterým potřebuje mladistvý určité finanční prostředky, neboť může plnit jistou zábrannou funkci, při níž dojde k odčerpání peněžních prostředků potřebných k dalšímu páčání protiprávní činnosti.¹³⁹

Peněžité opatření lze uložit za určitých podmínek: mladistvý úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, trestní zákoník ve zvláštní části uložení tohoto opatření dovoluje anebo je ukládáno za provinění odpovídající přečinu u dospělých pachatelů a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného provinění a poměrům mladistvého není současně uloženo trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody. Současně zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 27 odst. 1 stanoví, že takový mladistvý musí být buď výdělečně činný, přičemž jeho příjem z výdělečné činnosti musí být natolik vysoký, aby postačoval k úhradě vyměřeného peněžitého opatření anebo jeho majetkové poměry uložení tohoto opatření umožňují, přičemž musí být schopen uhradit vyměřenou částku z peněžitých prostředků, s nimiž může samostatně nakládat. Peněžité opatření je ukládáno ve formě denních sazeb, podle povahy a závažnosti spáchaného provinění, přičemž jejich rozmezí u mladistvých činí nejméně deset a nejvíce 365. Jedna denní sazba může, podle majetkových poměrů mladistvého, činit od sto do pěti tisíc korun. Současně s uložením tohoto opatření stanoví soud

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 27 [Peněžité opatření] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

pro mládež náhradní trestní opatření odnětí svobody, pro případ, že by nebylo ve stanovené lhůtě vykonáno, a to až na jeden rok.¹⁴⁰

V kompetenci soudu pro mládež je rovněž možnost podmíněného odložení výkonu peněžitého opatření, a to ve dvou taxativně vymezených případech v ustanovení § 28 zákona o soudnictví ve věcech mládeže: jestliže vzhledem k osobě mladistvého lze důvodně předpokládat, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, v němž žije a pracuje a k okolnostem případu anebo soud pro mládež přijme za mladistvého záruku za nápravu a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, se může důvodně domnívat, že bude dosaženo účelu trestního opatření i bez jeho výkonu.¹⁴¹

Při podmíněném odložení výkonu tohoto opatření stanoví soud pro mládež zkušební dobu, v maximálním rozsahu tří let, počínaje právní mocí rozsudku. Ve zkušební době je mladistvý povinen vést řádný život a vyhovět uloženým podmínkám. Jestliže se tak stane, vysloví soud pro mládež, že se osvědčil, v opačném případě rozhodne o vykonání opatření, nejdéle ve lhůtě jednoho roku od uplynutí zkušební doby, neboť kdyby tak neučinil, aniž by na tom nesl vinu mladistvý pachatel, má se za to, že se osvědčil.¹⁴² Ustanovení § 69 odst. 1 trestního zákoníku stanoví, že zaplacené částky tohoto opatření připadají státu.¹⁴³

6.1.3.3 Propadnutí věci

Vzhledem k tomu, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže neobsahuje žádné speciální ustanovení ohledně opatření propadnutí věci, použije se ve vztahu k mladistvým beze zbytku obecná úprava obsažená v ustanoveních § 70 a 72 trestního zákoníku.

Opatření propadnutí věci je opatřením postihujícím majetek mladistvého pachatele. Jeho účelem je ztížení opětovného spáchání provinění mladistvým a odčerpání zisku dosaženého trestnou činností. Předmětem opatření jsou

¹⁴⁰ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 295 až 300. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁴¹ Ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴² Ustanovení § 29 odst. 1 a § 30 odst. 1 a 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Ustanovení § 69 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

obligatorně bezprostřední výnosy z trestné činnosti, avšak soud pro mládež ho může fakultativně uložit i tehdy, bude-li se týkat věci, která je nástrojem trestné činnosti anebo je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, jestliže hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k ní zanedbatelná. I zmíněné situace fakultativního uložení se mohou přeměnit v uložení obligatorní, a to tehdy, pokud mladistvý pachatel drží uvedené věci v rozporu s jiným právním předpisem, typicky se může jednat např. o zbraň drženou v rozporu se zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (dále jen „zákon o zbraních“). Ve všech případech musí být splněna podmínka, že věc, jež je předmětem opatření, náleží pachateli (tzn. nesmí se jednat o věc, která by způsobila majetkový postih osoby, jež se protiprávního jednání nedopustila).¹⁴⁴ Propadlá věc připadá státu, přičemž zástavní práva k ní nezanikají.¹⁴⁵ Co jsou bezprostřední a zprostředkovaný výnos z trestné činnosti definuje ustanovení § 135b odst. 2 a 3 trestního zákoníku. Za bezprostřední výnos z trestné činnosti je považována věc, včetně jejích plodů a užitků, získaná – v případě mladistvých – proviněním jako odměna za něj. Zprostředkovaným výnosem se pak míní věc, opět včetně jejích plodů a užitků, splňující jednu ze zákonem stanovených podmínek – byla (i kdyby jen zčásti) nabyta za věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti, ve kterou byla věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti (i kdyby jen zčásti) přeměněna anebo k jejímuž zhodnocení (i kdyby jen zčásti) došlo prostřednictvím věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti.¹⁴⁶

6.1.3.4 Zákaz činnosti

Obecnou úpravu obsahují ustanovení § 73 a 74 trestního zákoníku. Podstatou opatření je povinnost mladistvého zdržet se výkonu určité činnosti, ve snaze mu přímo zabránit v dalších páchaní trestné činnosti prostřednictvím dočasného vyřazení z možnosti zastávat a vykonávat určité zaměstnání, povolání, funkci anebo vykonávat činnosti, ke kterým je zapotřebí zvláštní povolení nebo jejichž výkon je upraven zvláštními předpisy. Mladistvému je tím znemožněno vykonávat aktivity, k nimž se vyžaduje jistá odborná a morální způsobilost a kterých zneužil či je využil ke spáchání provinění. Podmínkou uložení tohoto opatření je spáchání provinění v přímé a bezprostřední souvislosti s takovou

¹⁴⁴ ŠČERBA, Filip. § 70 [Propadnutí věci]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹⁴⁵ Ustanovení § 70 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ Ustanovení § 135b odst. 2 a 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

činností, kterou zároveň sám a přímo vykonával. Nelze mu tak zakázat výkon jakéhokoli povolání a určit mu povolání jediné, stejně jakož mu nelze přikázat určité pracoviště, nařídít změnu zaměstnání anebo zakázat výkon jakékoli činnosti v určitém odvětví.¹⁴⁷ Soud pro mládež může opatření zákazu činnosti uložit pouze tehdy, není-li překážkou v přípravě na budoucí povolání. Horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let¹⁴⁸, spodní hranice zůstává shodně s trestním zákoníkem na jednom roce a ani od jedné ze stanovených hranic se nelze odchýlit.

6.1.3.5 Zákaz držení a chovu zvířat

Obecnou úpravu stanoví trestní zákoník v ustanoveních § 74a a 74b. Opatření zákazu držení a chovu zvířat lze mladistvému uložit, jestliže spáchal provinění (zejména ve smyslu ustanovení § 302 až 306 trestního zákoníku) v přímé souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře. Držením zvířete se rozumí, že má daná osoba živé zvíře ve své faktické moci, tudíž jej může ovládat a disponovat s ním, bez ohledu na právní titul – tedy zda je jeho vlastníkem, má ho půjčené, svěřené apod. či zda ho získala protiprávně. Chov je činností úzce se prolínající s držením zvířete – nelze jej realizovat bez toho, aniž by ho zároveň podléhalo držení. Péči představují veškeré aktivity s cílem zajišťování potřeb zvířete, tzn. poskytování krmiva, zajišťování veterinární péče apod., stejně jakož i činnosti spojené s produkcí hospodářských zvířat, přičemž je třeba vykonávat je soustavně (i kdyby jen krátkodobě). Vzhledem k tomu, že je toto opatření spojeno *ex lege* se zákazem všech tří uvedených aktivit – tj. držením, chovem i péčí – není v rozhodnutí o jeho uložení nutné blíže specifikovat jeho obsah. Současně se vztahuje obecně na všechna zvířata, nikoli pouze na určitý druh či jedno konkrétní zvíře.¹⁴⁹ Výkon opatření zákazu držení a chovu zvířat pak spočívá v nemožnosti mladistvého po stanovenou dobu výše zmíněné aktivity provozovat.¹⁵⁰

Opatření zákazu držení a chovu zvířat může mladistvému soud pro mládež uložit na základě ustanovení § 26 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Podmínkou možnosti uložení je, že takové opatření není překážkou v přípravě na

¹⁴⁷ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 281 až 282. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁴⁸ Ustanovení § 26 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁹ ŠČERBA, Filip. § 74a [Zákaz držení a chovu zvířat]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 34.

¹⁵⁰ Ustanovení § 74a odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

jeho budoucí povolání. Modifikována oproti obecné úpravě je rovněž výše horní hranice sazby tohoto opatření, která nesmí převyšovat pět let a je tudíž poloviční oproti sazbě u dospělých pachatelů.¹⁵¹

6.1.3.6 Vyhoštění

Obecná úprava opatření vyhoštění vychází z ustanovení § 80 trestního zákoníku. Vyhoštění z území republiky může být soudem pro mládež uloženo mladistvému, který není občanem České republiky. Jedná se o odnětí práva cizince zdržovat se i nadále – měl-li takové právo – na území České republiky a z toho vyplývající přemístění na území jiného státu nebo jeho předání příslušným orgánům jiného státu. Určení místa, resp. státu, stejně jakož i samotné provedení vyhoštění je v díce orgánů Policie České republiky. Opatření slouží k zabránění mladistvému v páchání další trestné činnosti v České republice, jestliže od něj hrozí nebezpečí lidem, majetku či jinému obecnému zájmu.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 26 odst. 5 stanovuje, že – kromě podmínek obsažených v obecné úpravě – při ukládání vyhoštění musí soud pro mládež brát v potaz, zda je toto opatření v nejlepším zájmu mladistvého, přihlédne k jeho rodinným a osobním poměrům a zejména je jeho povinností zabránit tomu, aby byl vydán nebezpečí zpustnutí.¹⁵² Je-li mladistvý pachatel občanem Evropské unie (dále jen „EU“), což je každá osoba se státním občanstvím kteréhokoli z členských států EU, musí být navíc splněna podmínka, že neuložení vyhoštění by představovalo vážné ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku a že je tohle opatření v jeho nejlepším zájmu. Bezpečností státu se míní *„zajištění svrchovanosti, samostatnosti, územní celistvosti, obranyschopnosti a ochrany jeho demokratických základů, zejména z hlediska zachování ústavního zřízení, životů, zdraví a majetkových hodnot obyvatelstva“* Za důvody ohrožení pak mohou být shledány jednak provinění proti bezpečnosti České republiky (trestné činy v ustanoveních § 316 až 318 trestního zákoníku) a jednak též provinění vůči České republice (trestné činy v ustanoveních § 309 až 315 trestního zákoníku), vůči obraně státu (trestné činy v ustanoveních § 319 až 322 trestního zákoníku) anebo proti jiným zájmům ohrožujícím bezpečnost státu (např. nedovolené ozbrojování ve větším rozsahu a nebezpečnými zbraněmi ve smyslu ustanovení § 279 trestního

¹⁵¹ Ustanovení § 26 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵² Ustanovení § 26 odst. 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

zákoníku apod.).¹⁵³ Odlišuje se i horní hranice sazby onoho opatření, vyhoštění může trvat od jednoho roku do pěti let (je tak opět poloviční ohledně sazby dospělých pachatelů, jež lze vyhostit až na dobu deseti let, nebo dokonce na dobu neurčitou).¹⁵⁴

6.1.3.7 Domácí vězení

Obecná úprava je obsažena v ustanoveních § 60 až 61 trestního zákoníku. Jedná se o alternativní trest, jenž je možné uložit, na základě písemného slibu mladistvého, za provinění odpovídající přečinu u dospělých pachatelů, spočívající v povinnosti odsouzeného zdržovat se, v daném časovém rozmezí, v místě svého bydliště, čímž je určitým způsobem omezena jeho svoboda, avšak za současného zachování rodinných, ekonomických a sociálních vazeb. Písemný slib je zapotřebí učinit ještě před uložením opatření a mladistvý se v něm zavazuje, že se bude ve stanovené době zdržovat v určeném obydlí a že poskytne při výkonu kontroly potřebnou součinnost.¹⁵⁵ Opatření domácího vězení lze uložit mladistvému v rozsahu až do jednoho roku, což splňuje požadavek zákona o soudnictví ve věcech mládeže, že horní hranice sazby tohoto opatření nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené trestním zákoníkem.¹⁵⁶ Při ukládání domácího vězení je nezbytné, v zájmu příznivého rozvoje jeho osobnosti, přihlídnout k zájmům mladistvého, jeho zapojení do činnosti kroužků, sportovních klubů apod.¹⁵⁷

6.1.3.8 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Obecná úprava je stanovena v ustanoveních § 76 a 77 trestního zákoníku. Opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce může být soudem pro mládež uloženo jen mladistvému, jenž se dopustil úmyslného provinění (za nedbalostní nikoli) v souvislosti s návštěvou některé z uvedených druhů akcí (typickým příkladem může být výtržnictví fanoušků na sportovním utkání). Mladistvý se tak nesmí po dobu výkonu tohoto opatření – jednoznačně a konkrétně

¹⁵³ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 286 až 287. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵⁴ Ustanovení § 26 odst. 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Trest domácího vězení* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/letak_tdv.pdf

¹⁵⁶ Ustanovení § 26 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 26 [Obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

stanovených v rámci kontrolovatelnosti takového zákazu – akcí účastnit. Společenskou akci lze charakterizovat jako v podstatě jakoukoli organizovanou událost, při které dochází k sociální interakci. Může se tak jednat o plesy, oslavy, diskotéky apod. Účelem tohoto opatření je zabránění mladistvému v páchání další trestné činnosti, která je spojena s konáním určitých akcí.¹⁵⁸ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže opět odlišně modifikuje pouze sazbu tohoto opatření, kdy horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let¹⁵⁹ (přičemž je tato doba poloviční oproti desetileté horní hranici sazby u dospělých pachatelů).

6.1.3.9 Odnětí svobody (podmíněně odložené na zkušební dobu, podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, nepodmíněně)

Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je v případě mladistvých pachatelů prostředkem *ultima ratio*, tedy tím nejzazším řešením u závažných provinění, anebo pokud již byly vyčerpány jiné možnosti, včetně uložení jiných trestních opatření.¹⁶⁰ Tento princip je součástí i Evropských pravidel pro mladistvé pachatele podléhající sankcím či opatřením výslovně stanovujících, že „*odnětí svobody smí u mladistvých být až krajním opatřením a musí se ukládat a uplatňovat jen na nejkratší možnou dobu*“.¹⁶¹ Jedná se zároveň o nejpřísnější z opatření, jež lze mladistvým uložit a představuje zásadní zásah do svobody jedince. Pobyt ve věznici může mít na mladistvého negativní vliv a z toho důvodu jsou možné sazby snižené na polovinu oproti dospělým pachatelům, v rozmezí jednoho až pěti let. Stanovenou spodní i horní hranici lze prolomit jen ve výjimečných případech. Co do spodní hranice jsou takovými případy mimořádné snížení odnětí svobody ve smyslu ustanovení § 32 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, za současného uložení ochranného léčení podle ustanovení § 40 odst. 2 trestního zákoníku anebo jedná-li se o institut spolupracujícího obviněného ve smyslu ustanovení § 58 odst. 5 trestního zákoníku.¹⁶² Horní hranici je pak možné překročit jedině tehdy, jestliže

¹⁵⁸ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 283 až 284. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵⁹ Ustanovení § 26 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁰ VÁLKOVÁ, Helena in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 318. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁶¹ *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 86. ISBN 978-80-7338-126-4. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/401.pdf>

¹⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 31 [Odnětí svobody]. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

se dopustil mladistvý pachatel provinění, za které umožňuje trestní zákoník uložení výjimečného trestu. Povaha a závažnost takového provinění musí být mimořádně vysoká, tzn. způsob provedení činu je zvlášť zavrženíhodný, stejně tak pohnutka a následek je zvlášť těžký a těžko napravitelný (přičemž postačuje splnění i jen jedné z uvedených podmínek). Současně musí mít soud pro mládež za to, že by odnětí svobody ve standardně stanoveném rozsahu nepostačovalo k dosažení účelu opatření. Za takových okolností soud pro mládež může uložit trest odnětí svobody na pět až deset let.¹⁶³ Výkon opatření trestu odnětí svobody u odsouzených mladistvých se řídí zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o výkonu trestu“). Ustanovení § 5 odst. 3 zákona o výkonu trestu obdobně s ustanovením § 31 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, že výkon tohoto opatření u mladistvých, jež nepřekročili devatenáctý rok věku, je prováděn odděleně od ostatních odsouzených, a to buď ve věznicích pro mladistvé (srov. ustanovení § 8 odst. 2 zákona o výkonu trestu) anebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé, s uplatněním vnitřní diferenciaci.¹⁶⁴ Zákon o výkonu trestu je dále rozšířen vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „řád výkonu trestu“), ve znění účinném od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2023. Řád výkonu trestu v ustanovení § 83 rozlišuje mladistvé do čtyř základních diferenciacních skupin, na základě charakteristiky osobnosti a spáchaného provinění – základní skupiny A, základní skupiny B, základní skupiny C a základní skupiny D. Základní skupina A je vyhrazena pro odsouzené se základní charakteristikou v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti a případně ze špatného zacházení. Do skupiny B se pak zařazují odsouzení s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti; do skupiny C mladiství, vyžadující specializovaný výkon trestního opatření, s poruchami chování, včetně těch způsobených užíváním návykových látek a skupina D slouží pro odsouzené s mentální retardací. Každá z nich se liší obsahem a způsobem zacházení odpovídajícím potřebám žádoucí změny osobnosti mladistvého,

¹⁶³ Ustanovení § 31 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁴ Ustanovení § 1 odst. 3, § 5 odst. 3, § 8 odst. 2 zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; ustanovení § 31 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

společnou složku pak tvoří vzdělávání a vhodná forma sociálního výcviku. Tyto základní skupiny se dále člení na skupiny prostupné, tvořící ucelený systém pozitivní motivace, do nichž jsou mladiství zařazováni na základě plnění programu zacházení, charakteristiky osobnosti, možnosti resocializace, svého chování, jednání, postojů ke spáchanému provinění a výkonu trestního opatření, samozřejmě s možností přerazení.¹⁶⁵

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem představují alternativy k nepodmíněnému opatření odnětí svobody. Soud pro mládež po provedeném dokazování vynese odsuzující rozsudek, přičemž uloží trestní opatření odnětí svobody, avšak výkon takového opatření se za určitých podmínek odloží (a v konečném důsledku i promine) a současně stanoví zkušební dobu. Pakliže to uzná za vhodné, může nad mladistvým vyslovit ve zkušební době dohled, v podobě probačního úředníka, zastávající funkci jednak kontroly a jednak vedení a pomoci.¹⁶⁶

Smyslem zkušební doby je ověřit, zda je mladistvý pachatel schopný změnit své chování natolik, že dojde k jeho nápravě i bez výkonu trestního opatření. V opačném případě by zavedl důvod k dodatečnému nařízení výkonu tohoto opatření, byť ne nutně pokaždé (srov. ustanovení § 33 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, viz níže). Zkušební doba je stanovena na jeden až tři roky. Přestože je její délka obecně nepřekročitelná, za mimořádných okolností ji lze prodloužit, nejdéle ovšem o dva roky, nikoli však dodatečně zkrátit.¹⁶⁷

Ve zkušební době musí odsouzený mladistvý vést řádný život, dodržovat dané povinnosti a omezení a, pakliže je mu uložen i dohled, musí s daným probačním úředníkem spolupracovat a dodržovat jeho pokyny. Výkon stanoveného dohledu trvá po celý průběh zkušební doby.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Ustanovení § 83 odst. 1 až 5, § 84 odst. 1 a § 85 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění účinném od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2023.

¹⁶⁶ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 335. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁶⁷ SOTOLÁŘ, Alexander in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 339. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. § 33 [Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem]. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

I za situace, kdy mladistvý zavdá důvod k dodatečnému nařízení výkonu trestu podmíněného odsouzení, je soud pro mládež oprávněn – s ohledem na okolnosti případu a osobu mladistvého, ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, přičemž může dodatečně stanovit nad mladistvým dohled, přiměřeně (a současně maximálně na dvě léta) prodloužit zkušební dobu (přičemž nesmí překročit stanovenou pětiletou horní hranici), uložit další výchovná opatření nebo stanovit, aby se mladistvý zdržoval ve stanoveném časovém období v určeném obydlí (jen za předpokladu, že tato dříve stanovená podmínka netrvala déle než šest měsíců, přičemž šestiměsíční hranice nemůže být překročena ani tímto dodatečným stanovením).¹⁶⁹

6.1.4 Zahlazení odsouzení

V zájmu co největšího omezení rizik vedlejších negativních důsledků trestního postihu mladistvých pachatelů, zejména co do kriminální stigmatizace, a současného vytvoření optimálních předpokladů pro změnu chování těchto jedinců ovlivněného uloženým opatřením, stanovuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže institut zahlazení odsouzení, resp. fikci jeho zahlazení, v jehož důsledku je na mladistvého pachatele pohlíženo jako na netrestanou osobu, a k němuž dochází ve většině případů poté, co soudem pro mládež stanovená opatření vykonal, stejně jakož poté, bylo-li od jejich výkonu či zbytku výkonu pravomocně upuštěno anebo vysloveno, že se podmíněně odsouzený či podmíněně propuštěný osvědčil.¹⁷⁰

Výjimky z tohoto pravidla představují uložení opatření propadnutí věci, kdy se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile nabyl právní moci rozsudek, kterým bylo toto opatření uloženo; uložení opatření vyhoštění vázané na dobu, po kterou bylo uloženo, přičemž fikce neodsouzení nastává po uplynutí této doby¹⁷¹ a nakonec opatření nepodmíněného odnětí svobody trvající déle než po dobu jednoho roku, kdy je zapotřebí o zahlazení, případně nezahlazení rozhodnout.¹⁷²

¹⁶⁹ Ustanovení § 33 odst. 3 a odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 468 až 469. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹⁷¹ Ustanovení § 35 odst. 5 a 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷² ŠÁMAL, Pavel in: ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 469. ISBN 978-80-7552-358-7.

Zahlázení trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody v délce převyšující jeden rok má jistá specifika. Rozhoduje o něm soud pro mládež, jenž o věci rozhodoval v prvním stupni, a to i bez návrhu nebo žádosti, tj. z úřední povinnosti. Činí tak bezprostředně poté, co bylo opatření vykonáno, i za situace, kdy zprávy o chování mladistvého z výkonu trestního opatření nebyly dobré (v takovém případě může být rozhodnuto o nezahlázení). Aby k fikci neodsouzení došlo, musí mladistvý pachatel splnit určité podmínky, zejména co do chování při výkonu opatření, z něhož musí být patrné, že se jedinec napravil a z něhož se dá současně usuzovat, že povede řádný život. Soud pro mládež přihlíží jednak k věku mladistvého a jednak ke zvláštnostem, kterými se chování osob v takovém věku vyznačuje.¹⁷³

6.2 Systém opatření ukládaných dětem mladším patnácti let

Přestože děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, v případě, že se dopustí činu jinak trestného, může soud pro mládež učinit opatření potřebná k jejich nápravě.¹⁷⁴ Dětem mohou být uložena pouze opatření taxativně stanovená zákonem, jež jsou obsahem ustanovení § 93 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, a to jak samostatně, tak i, je-li to potřebné k dosažení účelu zákona, ve vzájemné kumulaci (odst. 9 téhož ustanovení). Ve stanovených případech je rovněž možné od uložení opatření upustit, pakliže k dosažení účelu zákona postačí samotné projednání činu dítěte před státním zástupcem nebo soudem pro mládež (odst. 10 téhož ustanovení).¹⁷⁵

Druhy opatření ukládaných dětem mladším patnácti let jsou výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení.¹⁷⁶

¹⁷³ VÁLKOVÁ, Helena in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 353 až 354. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁷⁴ Ustanovení § 89 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁵ Ustanovení § 93 odst. 9 a 10 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁶ Ustanovení § 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

6.2.1 Výchovná povinnost a výchovné omezení

Opatření v podobě výchovných povinností (tj. příkazů k určitému konání s výchovným aspektem¹⁷⁷) a výchovných omezení (zákazů určitého konání, tzn. povinnosti zdržet se nežádoucího chování a určitých aktivit, ať už se jedná o aktivity zakázané obecně, tj. nedovolené právními předpisy nebo aktivity, jež by bez uložení výchovného omezení vykonávat mohly, neboť obecně zakázané nejsou¹⁷⁸) jsou kromě jiného i svým smyslem, podstatou a účelem shodná se stejnými opatřeními ukládanými mladistvým pachatelům (blíže v kapitole 6.1.1.3). K ukládání těchto opatření je oprávněn výlučně soud pro mládež, což představuje zásadní rozdíl oproti jejich ukládání mladistvým pachatelům, kde třímá obdobnou pravomoc i státní zástupce, byť pouze v přípravném řízení. Při jejich ukládání je soud pro mládež současně povinen, v rámci požadavku proporcionality, přihlídnout k věku dítěte. Samotné ukládání a výkon se přiměřeným způsobem řídí příslušnými ustanoveními týkajícími se mladistvých; zejména se jedná o demonstrativní výčty konkrétních možných příkladů těchto povinností a omezení v ustanoveních § 18 a § 19 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁷⁹

6.2.2 Napomenutí s výstrahou

Obdobně, s přihlédnutím k věku dítěte, jako v případě uplatnění u mladistvých pachatelů (viz kapitola 6.1.1.4) představuje opatření napomenutí s výstrahou ve své podstatě důraznou výtku protiprávnosti spáchaného činu za současného upozornění na důsledky plynoucí z opakování delikventního jednání, resp. pokračování v trestné činnosti. Účinným pak může být zejména tehdy, uvědomuje-li si dítě negativnost svého jednání, projevuje lítost a co se spáchaného činu týká, není nijak zvlášť závažný a nezanechal trvalé následky. Společnými prvky zůstávají i požadavek přítomnosti zákonných zástupců (případně opatrovníka), stejně jako fakultativní možnost přenechání postižení dítěte, na základě předem vyžádaného stanoviska, zákonným zástupcům, škole či výchovnému zařízení. Zásadní odlišnost však spočívá v tom, že napomenutí s výstrahou může v případě dětských pachatelů může vyslovit výlučně soud pro

¹⁷⁷ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 753. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁷⁸ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 755. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁷⁹ Ustanovení § 93 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

mládež při meritorním rozhodnutí, čímž se nicméně nevylučuje, leč pouze neformální, uplatnění i v průběhu probíhajícího řízení.¹⁸⁰

6.2.3 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče

Programy terapeutický, psychologický a další výchovného typu musí být obligatorně realizovány středisky výchovné péče, jež působí na základě zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy, poskytujících speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc, zaměřené na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a současně na prevenci vzniku dalších vývojových poruch vážnějšího charakteru a negativních jevů v sociálním vývoji dětských jedinců, jednak dětem, u nichž je riziko anebo se již projevují poruchy chování a negativní jevy v sociálním vývoje a jednak dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Uvedené programy jsou příznačné různou mírou zásahů do běžného života dětí, které je absolvují a jsou členěny ve smyslu ustanovení § 16 odst. 3 zákona o ústavní a ochranné výchově do čtyř skupin: ambulantní programy, celodenní programy, terénní programy (zejména v rodinném nebo školním prostředí klienta) a internátní programy, přičemž jsou to internátní programy, jež na stanovenou dobu – nejdéle ve výměře osmi týdnů – působí vytržení dítěte z jeho rodinného a sociálního prostředí. Umístění do některého z uvedených programů by mělo předcházet pedagogicko-psychologické vyšetření, v zájmu jejich vhodného výběru s ohledem na osobu dítěte a okolnosti případu.¹⁸¹

6.2.4 Dohled probačního úředníka

Podstata opatření dohledu probačního úředníka, tj. pracovníka Probační a mediační služby, je, stejně jako v případě mladistvých pachatelů (blíže v kapitole 6.1.1.1), založena na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství. Stejně tak i účel opatření je shodný – sledování, resp. monitorování a kontrola chování dítěte a odborné vedení a pomoc takovému dítěti. Tímto dochází k posilování jeho schopností bezkonfliktního a pozitivního vztahu k prostředí, ve kterém se pohybuje, popřípadě motivaci k hledání prostředí nového, jež ho nebude negativně ovlivňovat, což by mu mohlo pomoci k vyhnutí se případné recidivě delikventního

¹⁸⁰ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 755 až 756. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁸¹ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 757. ISBN 978-80-7400-350-9.

jednání. Dohled je vykonáván na základě individuálně vytvořeného probačního plánu představujícího shrnutí kroků, jež je třeba učinit, aby dítě vedlo řádný život, uvědomilo si důsledky svého činu a odčinilo je do té míry, do jaké je to možné, zbavilo se návyků, jež ho vedly ke spáchání protiprávního činu apod. Základní podmínky probačního dohledu jsou opět totožné se stejným opatřením u mladistvých, s přidanou hodnotou kladeného důrazu na pravidelné návštěvy probačního úředníka jednak v bydlišti dítěte a jednak i v jeho škole, čímž je ubráno na významu pravidelných setkávání na pracovišti Probační a mediační služby, které tak mohou být tímto úplně nahrazeny.¹⁸²

6.2.5 Ochranná výchova

Obecně představuje ochranná výchova nejvýraznější zásah do poměrů dítěte, tudíž ji lze soudem pro mládež uložit pouze v nejzávažnějších případech, pakliže je to nezbytné pro nápravu dítěte a současně nejsou méně intenzivní prostředky dostačující. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje obligatorní (ustanovení § 93 odst. 2) i fakultativní (ustanovení § 93 odst. 3) uložení tohoto opatření. Obligatorně je ukládáno dítěti, které se provinilo činem jinak trestným, za který trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, přičemž v době spáchání takového činu dovršilo dvanáctý rok věku a zároveň bylo mladší patnácti let. Fakultativně pak může být uloženo dítěti mladšímu patnácti let, jestliže to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného (nikoli pak závažnost, tudíž není vyžadována vysoká či velmi vysoká míra závažnosti) a současně je to nezbytné k zajištění řádné výchovy takového dítěte, zpravidla v případech, kdy dosavadní výchova byla zanedbána anebo vyžaduje-li to prostředí, v němž žije. Ochranná výchova je vykonávána ve zvláštních výchovných zařízeních zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, zpravidla v dětském domově se školou, případně, pakliže v dětském domově se školou nemůže být umístěno z důvodu, že se v jeho chování projevují závažné poruchy, ve výchovném ústavu. V každém případě je zapotřebí zabezpečit jeho přípravu na budoucí povolání, a to řádným pedagogickým vedením.¹⁸³

¹⁸² SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 757 až 760. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁸³ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 761 až 764. ISBN 978-80-7400-350-9.

6.2.6 Ochranné léčení

Uložení ochranného léčení je výjimkou z pravidla, že opatření mohou trvat pouze do osmnácti let věku. Ochranné léčení lze uložit ve dvou případech – dítě spáchalo čin jinak trestný ve stavu vyvolaném duševní poruchou anebo pod vlivem návykové látky či v souvislosti s jejím (chorobným) zneužíváním, pokud se jí oddává, za podmínky, že pobyt takového dítěte na svobodě představuje nebezpečí. Podkladem uložení ochranného léčení je znalecký posudek. Výkon může mít podle povahy nemoci a léčebných možností jak ambulantní, tak i ústavní formu (s možností případné dodatečné změny nařízené formy – z ústavní na ambulantní a *vice versa*) a může trvat tak dlouho, dokud nebude dosaženo jeho účelu (dle výsledků pravidelného ročního přezkumu).¹⁸⁴ Jedná se o opatření fakultativní – nejsou vymezeny žádné případy, v nichž by bylo jeho uložení obligatorní.

Klíčové složky ochranného léčení představují terapeutické působení a ochrana společnosti před delikvencí dětí, jež jsou buď duševně choré nebo závislé na návykových látkách. Omezení osobní svobody dítěte spojené s tímto opatřením je prostředkem k zajištění jeho součinnosti při léčbě, za žádných okolností nemůže být smyslem prostá izolace od společnosti. Cílem ochranného léčení je stabilizace zdravotního stavu dítěte, eliminace jeho společensky nebezpečných projevů a v nejlepším případě pak jeho vyléčení a zapojení do společenského života. Duševní poruchou nebo závislostí na návykových látkách musí dítě trpět již v době páchaní činu jinak trestného a současně musí takový stav přetrvávat i v době rozhodování soudu pro mládež. Duševní poruchu v právním smyslu definuje ustanovení § 123 trestního zákoníku a jelikož se jedná o reakci na činy kriminální povahy, je použitelné i v systému soudnictví ve věcech mládeže, avšak musí být dbáno na to, aby dané duševní poruchy nebyly zaměněny s poruchami jejich chování příznačnými pro fázi dosud neukončeného psychosomatického a sociálního vývoje. Podkladem pro uložení ochranného léčení nemůže být pouze nedostatečná rozumová a mravní vyspělost, neboť není, na rozdíl od mentální retardace, duševní poruchou, nýbrž pouze vývojovou opožděností a jako taková není v zásadě léčebně ovlivnitelná.¹⁸⁵

¹⁸⁴ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 60. ISBN 978-80-7400-450-6.

¹⁸⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a Milana HRUŠÁKOVÁ in: ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. s. 765 až 771. ISBN 978-80-7400-350-9.

Závěr

Kriminalita, tj. trestná činnost, mládeže jakožto co do pachatelů specifická subkategorie kriminality představuje závažný celospolečenský problém, na který je potřeba adekvátně a včas reagovat, zejména legálními prostředky upravenými právními předpisy. Mládež je souhrnným označením dvou kategorií nezletilých jedinců, jimiž jsou děti mladší patnácti let a mladiství ve věku od patnácti do dovršení osmnácti let. Takové rozlišení je významné především z hlediska trestní odpovědnosti za spáchanou protiprávní činnost, neboť děti mladší patnácti let nejsou, na rozdíl od mladistvých pachatelů, trestně odpovědné. S tím koresponduje i terminologicky odlišné označení následku jejich protiprávního jednání – pakliže se takové dítě dopustí trestného činu ve smyslu trestního zákoníku, hovoří se o něm jako o „činu jinak trestném“. Přestože mladiství obecně vzato trestní odpovědností oplývají, tato se odvíjí od jejich rozumové a mravní vyspělosti, dalo by se tedy říci, že je pouze relativní. I v jejich případě se užívá terminologicky odlišného označení ve vztahu ke spáchanému protiprávnímu skutku naplňujícímu obligatorní znaky trestného činu, jímž je tzv. „provinění“.

Vývojové trendy kriminality mládeže, stejně jakož i její struktura, stav a dynamika vychází zejména ze statistických údajů, které shromažďují a zpracovávají příslušné oficiální instituce, jež se zabývají trestnou činností, zejména Policie České republiky. V období mezi léty 2017 až 2022 bylo mládeží spácháno celkem přes 18 000 skutků, což činí cca 1,7 % z celkové kriminality.

Při jednání s pachateli z řad mládeže je zapotřebí s ohledem na jejich zranitelnost obzvlášť citlivého a šetrného přístupu stran všech orgánů činných v řízení ve věcech mládeže. Řízení vedené proti nim je spíše výchovného charakteru. Účelem je odstranění dosavadních negativních vlivů v jejich životě, prevence před pácháním další trestné činnosti a přispění k odčinění újmy, která vznikla jejich protiprávním jednáním.

Následkem spáchání činů jinak trestných či provinění jsou tzv. opatření, jež sice obsahují určité sankční prvky, nicméně není jejich cílem pachatele potrestat a způsobit mu újmu. Jsou to spíše prostředky, jimiž má být naplněn účel řízení a účel zákona. Z toho důvodu jsou znatelně mírnější než tresty ukládané dospělým pachatelům.

Použitá literatura

Knižní literatura

- FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GŘIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
- FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
- GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-451-0.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.
- HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6.
- JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.
- JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.
- SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-389-6.
- ŠÁMAL, Pavel, Helena VÁLKOVÁ a Alexander SOTOLÁŘ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komentář*. 3. vydání. C.H.BECK, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

- VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.
- VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3.

Internetové zdroje

- DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-21]. ASPI_ID KO218_2003CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- JELÍNEK, Jiří a kolektiv autorů. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Leges, 01.06.2018 [cit. 17.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.
- JELÍNEK, Jiří a kolektiv autorů. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Leges, 01.04.2020 [cit. 20.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.
- POLANSKÝ, Ivo. *Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti*. FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA. Vysoká škola finanční a správní, a. s., 2021, ročník 6 (1/2021). ISSN 2533-4395. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forezni-vedy-2021-1.pdf>
- PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Trest domácího vězení* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/letak_tdv.pdf
- *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-126-4. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/401.pdf>
- SOTOLÁŘ, Alexander a Helena VÁLKOVÁ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 7. s. 197 až 203. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>

- ŠÁMALOVÁ, Milada. *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?*. Trestněprávní revue 2015, č. 2, s. 27 až 33. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/>
- ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.
- VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem k 1. 8. 2011*. ANAG, 01.09.2011 [cit. 06.02.2023]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

Právní předpisy

- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Judikatura

- Usnesení Vrchního soudu v Praze **8 To 14/2005** ze dne 2. února 2005
- Usnesení Nejvyššího soudu **8 Td 11/2007** ze dne 14. února 2007
- Usnesení Ústavního soudu **II. ÚS 628/15** ze dne 11. srpna 2015
- Usnesení Nejvyššího soudu **8 Tdo 1383/2015** ze dne 24. listopadu 2015.

- Usnesení Nejvyššího soudu **8 Tdo 1106/2017** ze dne 25. října 2017.

Vyhlášky

- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění účinném od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2023.

Ostatní

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>
- Ministerstvo vnitra České republiky. *Zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky*, pro roky 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>
- Policie České republiky. *Statistické přehledy kriminality za rok 2022: Poznámka*. Policie.cz [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx>

Resumé

Crime, youth as a specific sub-category of crime as offenders is a serious societal problem that needs to be adequately and timely addressed, in particular through legal means regulated by legislation. Youth is the aggregate designation of two categories of minors, namely children under the age of 15 and adolescents between the age of 15 and the age of 18. Such a distinction is particularly relevant from the point of view of criminal liability for the unlawful activity committed, as children under the age of 15 are not, unlike juvenile offenders, criminally liable. This is also correlated with the terminologically different description of the consequences of their wrongdoing - if such a child commits a crime within the meaning of the Criminal Code, it is referred to as an "otherwise criminal act". Although juveniles generally abound in criminal liability, this one is based on their intellectual and moral maturity, so it could be said that it is only relative. Even in their case, a terminologically different designation is used in relation to the unlawful act committed, which fulfils the mandatory characteristics of the offence, which is so-called "criminal act". "guilty plea".

The developmental trends of youth crime, as well as its structure, condition and dynamics, are based mainly on statistical data collected and processed by the relevant official institutions that deal with crime, especially the Police of the Czech Republic. A total of over 18,000 acts were committed by youth between 2017 and 2022, amounting to around 1.7 % of the total crime.

Dealing with youth offenders is needed in view of their vulnerability to a particularly sensitive and thrifty approach on the part of all bodies active in youth cases. The proceedings against them are more educational in nature. The purpose is to eliminate the negative effects in their lives to date, to prevent further crime from being committed and to help atone for the harm stemming from their wrongdoing.

The consequence of committing acts of otherwise criminal or offending are so-called measures which, while containing certain sanctioning elements, do not aim to punish offenders and cause him harm. Rather, they are means by which the purpose of the proceedings and the purpose of the law are to be fulfilled. For this reason, they are noticeably more lenient than those imposed on adult offenders.